

Sahîh-i Buhârî

MUHTASARI TECRİD-İ SARİH

ÇEVİRİ TAHRİC VE NOTLAR
ABDULLAH FEYZİ KOCAER

İlim Bölümü
(3/94 - Kitâbu'l-İlm)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ كِتَابُ الْعِلْمِ

3-) İlim Bölümü

٥٤ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ بَيْنَمَا النَّبِيُّ ﷺ فِي مَجْلِسٍ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ جَاءَهُ أَعْرَابِيٌّ فَقَالَ مَتَى السَّاعَةُ فَمَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُحَدِّثُ فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ سَمِعَ مَا قَالَ فَكَرِهَ مَا قَالَ وَقَالَ بَعْضُهُمْ بَلْ لَمْ يَسْمَعْ حَتَّى إِذَا قَضَى حَدِيثَهُ قَالَ أَتَيْنَ أَرَاهُ السَّائِلُ عَنِ السَّاعَةِ قَالَ هَا أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ فَإِذَا ضَيَّعَتِ الْأَمَانَةُ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ قَالَ كَيْفَ إِضَاعَتُهَا قَالَ إِذَا وَسَدَ الْأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ ❀

54-) Ebû Hureyre (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) bir mecliste topluluğa bilgiler verirken, çöl halkından bir kimse geldi ve: "Kıyamet ne zamandır?" dedi. Rasûlullah (s.a.v.) konuşmasını sürdürdü. Topluluğun bir kısmı: "Ne söylediğini duydu ama söylediği şeylerden hoşlanmadı" dedi. Bir kısmı da: "Hayır ne söylediğini duymadı" dedi. Sonunda konuşmasını bitirdi: **"Nerede o?"** diye buyurdu. (Hadisi rivayet eden ravi): "Zannederim: **"Kıyamet vaktini soran nerede"** şeklinde buyurdu." demiştir. Adam:

"Buradayım, Ey Allah'ın Rasûlü" dedi:

"Emanet kaybedildiğinde kıyametin kopmasını bekle!" buyurdu:

"Emanetin kaybedilmesi nasıl olur?" dedi:

"İş ehil olmayana verildiğinde, kıyametin kopmasını bekle!" buyurdu.

(Kıyameti üç kısımda incelemek mümkündür: Ferdi kıyamet, toplumsal kıyamet, kâinat düzeninin kıyameti. Ferdi kıyamet, kişinin ölümü ile kendi kıyametinin başlamasıdır. Toplumsal kıyamet, bir toplumdaki düzenin bozulması, hak ve hukukun dikkate alınmamasıdır. Bu hadiste toplumsal kıyamete dikkat çekilmiştir.

Hadiste sözü edilen emanet hakkında çeşitli izahlar yapılmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de: **«Biz emaneti göklere, yere ve dağlara sunduk, onu yüklenmekten kaçındılar, Sorumluluğundan korktular, İnsan onu yükledi, o da çok zâlim / haksızlık yapan ve cahildir.»** (Ahzâb: 72) buyurulmuştur. Emanetin pek çok tarifi yapılsa da hepsinin ortak özelliği, Allah'ın kâinattaki düzenini sağlamak için yüklenilen sorumluluk duygusudur. Bu duygu olmayan hiçbir kimsede ve hiçbir toplumda güven ve emniyetten bahsedilemez. Bu konuda 2111. hadise de bakınız.)

٥٥ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ تَخَلَّفَ عَنَّا النَّبِيُّ ﷺ فِي سَفَرَةٍ سَافَرْنَاهَا فَأَذْرَكْنَا وَقَدْ أَرْهَقْنَا الصَّلَاةُ وَنَحْنُ نَتَوَضَّأُ فَجَعَلْنَا نَمْسَحُ عَلَى أَرْجُلِنَا فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ❀

{&} 55-) Abdullah b. Amr (r.a.) anlatır: "Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte çıktığımız bir yolculukta, bizden biraz geride kalmıştı. Bu sırada abdest alırken bize yetişti. Namaz vaktinin daralması bizi acele etmeye sürükledi, ayaklarımızı da âdeta mesh eder gibi gelişi güzel yıkayıvermiştik. Bunun üzerine yüksek bir sesle iki veya üç defa: **"Vay o topukların cehennemden çekeceğine"** diye seslendi.

٥٦ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ مِنَ الشَّجَرِ شَجَرَةً لَا يَسْقُطُ وَرَقُهَا وَإِنَّهَا مَثَلُ الْمُسْلِمِ فَحَدَّثُونِي مَا هِيَ فَوَقَعَ النَّاسُ فِي شَجَرِ الْبَوَادِي قَالَ عَبْدُ اللَّهِ وَوَقَعَ فِي نَفْسِي أَنَّهَا النَّخْلَةُ فَاسْتَحْيَيْتُ ثُمَّ قَالُوا حَدِّثْنَا مَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هِيَ النَّخْلَةُ ﷺ

& 56-) Abdullah b. Ömer (r.a.) şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.v.): **"Ağaçlardan bir ağaç vardır ki yaprağı dökülmez, tıpkı Müslüman gibidir nedir o haydi söyleyin bakalım"** buyurdu. İnsanlar kırlardaki ağaçlara takıldılar, benim içime hurma demek doğdu, ama utandım (söyleyemedim) sonra: "Ey Allah'ın Rasûlü sen söyle, nedir bu?" dediler: **"Hurmadır"** buyurdu."

(Hadisin değişik bir benzeri 65. hadistir.)

٥٧ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ دَخَلَ رَجُلٌ عَلَى جَمَلٍ فَأَنَاحَهُ فِي الْمَسْجِدِ ثُمَّ عَقَلَهُ ثُمَّ قَالَ لَهُمْ أَيُّكُمْ مُحَمَّدٌ وَالنَّبِيُّ ﷺ مُتَكِيٌّ بَيْنَ ظَهْرَانِيهِمْ فَقُلْنَا هَذَا الرَّجُلُ الْأَبْيَضُ الْمُتَكِيُّ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ يَا ابْنَ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ قَدْ أَجَبْتُكَ فَقَالَ الرَّجُلُ لِلنَّبِيِّ ﷺ إِنِّي سَأَلْتُكَ فَمُشِدَّدٌ عَلَيْكَ فِي الْمَسْأَلَةِ فَلَا تَحْذُ عَلَيَّ فِي نَفْسِكَ فَقَالَ سَلْ عَمَّا بَدَا لَكَ فَقَالَ أَسْأَلُكَ بِرَبِّكَ وَرَبِّ مَنْ قَبْلَكَ اللَّهُ أَرْسَلَكَ إِلَى النَّاسِ كُلِّهِمْ فَقَالَ اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ أَنْشُدْكَ بِاللَّهِ أَلَّهُ أَمَرَكَ أَنْ تُصَلِّيَ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسَ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ قَالَ اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ أَنْشُدْكَ بِاللَّهِ أَلَّهُ أَمَرَكَ أَنْ تَصُومَ هَذَا الشَّهْرَ مِنَ السَّنَةِ قَالَ اللَّهُمَّ نَعَمْ قَالَ أَنْشُدْكَ بِاللَّهِ أَلَّهُ أَمَرَكَ أَنْ تَأْخُذَ هَذِهِ الصَّدَقَةَ مِنْ أَغْنِيَانَا فَتَقْسِمَهَا عَلَى فَقَرَانَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ اللَّهُمَّ نَعَمْ فَقَالَ الرَّجُلُ آمَنْتُ بِمَا جِئْتُ بِهِ وَأَنَا رَسُولُ مَنْ وَرَائِي مِنْ قَوْمِي وَأَنَا ضِمَامُ بَنِي ثَعْلَبَةَ أَخُو بَنِي سَعْدِ بْنِ بَكْرٍ ﷺ

57-) Enes b. Mâlik (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte mescidde oturuyorduk, derken deve üstünde bir adam geldi ve devesini mescidin (kapısında) çökertip bağladı, arkasından: "Muhammed hanginiz?" dedi. Bu sırada Hz. Peygamber (s.a.v.) yaslanmış topluluğun arasında oturuyordu: "Şu yaslanmış oturan beyaz adam" dedik. Bu gelen adam: "Abdumuttalib'in oğlu" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): **"Seni dinliyorum"** buyurdu. Adam: "Sana soru soracağım, amma soracağım biraz zordur, canın bana sıkılmasın?" dedi. O da: **"Aklına ne geliyorsa sor!"** buyurdu. Adam: "Senin ve senden öncekilerin Rabbi aşkına, soruyorum. Allah mı seni tüm insanlara peygamber gönderdi?" dedi. O da: **"Allah şahittir ki, evet"** buyurdu.

"Allah aşkına, gece ve gündüzde beş vakit namazı Allah mı sana emretti?" dedi.

"Allah şahittir ki, evet" buyurdu.

"Allah aşkına, senenin şu ayında oruç tutmamızı, Allah mı sana emretti?" dedi.

"Allah şahittir ki, evet" buyurdu.

"Allah aşkına, zekâtı zenginlerimizden alıp fakirlerimize dağıtmayı Allah mı sana emretti?" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.):

"Allah şahittir ki, evet" buyurdu. Adam:

"Senin getirdiklerine iman ettim. Ben, Sa'd b. Bekroğullarının kardeşi Dımâm b. Sa'lebe'yim, arkamda bıraktığım kavmimin elçisiyim" dedi.

٥٨ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ بِكِتَابِهِ رَجُلًا وَأَمَرَهُ أَنْ يَدْفَعَهُ إِلَى عَظِيمِ الْبَحْرَيْنِ فَدَفَعَهُ عَظِيمُ الْبَحْرَيْنِ إِلَى كِسْرَى فَلَمَّا قَرَأَهُ مَزَقَهُ قَالَ فَدَعَا عَلَيْهِمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُمَزَّقُوا كُلُّ مُمَزَّقٍ ❀

58-) Abdullah b. Abbâs (r.a.)'dan. Rasûlullah (s.a.v.) kendisinin bir mektubuyla birlikte bir kimseyi elçi göndererek mektubu Bahreyn emirine vermesini emretti. Bahreyn emiri de onu Kistrâ'ya verdi. Kistrâ mektubu okuduğunda yırttı. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) onların paramparça olması için beddua etmiştir.

(1296. hadiste Kistrâ'nın yok olacağı bildirilir.)

٥٩ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَتَبَ النَّبِيُّ ﷺ كِتَابًا أَوْ أَرَادَ أَنْ يَكْتُبَ فَقِيلَ لَهُ إِنَّهُمْ لَا يَقْرَءُونَ كِتَابًا إِلَّا مَخْتُومًا فَاتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ نَقَشَهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَيَاضِهِ فِي يَدِهِ ❀

& 59-) Enes b. Mâlik (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) bir mektup yazdı -veya yazmasını istedi- kendisine: "Onlar ancak mühürlü mektubu okurlar" denildi. Bunun üzerine, kaşı "**Muhammedün Rasûlullah**" şeklinde işlemeli gümüşten bir yüzük yaptırdı. Sanki ben şimdi elindeki beyazlığı görür gibiyim" demiştir.

(Hadisin bir benzeri olan 1992. hadise bakınız.)

٦٠ عَنْ أَبِي وَقِيدٍ اللَّيْثِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَيْنَمَا هُوَ جَالِسٌ فِي الْمَسْجِدِ وَالنَّاسُ مَعَهُ إِذْ أَقْبَلَ ثَلَاثَةُ نَفَرٍ فَأَقْبَلَ اثْنَانِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَذَهَبَ وَاحِدٌ قَالَ فَوَقَفَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَمَّا أَحَدُهُمَا فَرَأَى فُرْجَةً فِي الْحَلَقَةِ فَحَلَسَ فِيهَا وَأَمَّا الْآخَرُ فَحَلَسَ خَلْفَهُمْ وَأَمَّا الثَّالِثُ فَادْبَرَ ذَاهِبًا فَلَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَلَا أُخْبِرُكُمْ عَنِ النَّفَرِ الثَّلَاثَةِ أَمَّا أَحَدُهُمْ فَأَوَى إِلَى اللَّهِ فَأَوَاهُ اللَّهُ وَأَمَّا الْآخَرُ فَاسْتَحْيَا فَاسْتَحْيَا اللَّهُ مِنْهُ وَأَمَّا الْآخَرُ فَأَعْرَضَ فَأَعْرَضَ اللَّهُ عَنْهُ ❀

{&} 60-) Ebû Vâkîd el- Leysî (r.a.) anlatır: "Rasûlullah (s.a.v.) etrafındaki insanlarla birlikte mescidde otururken üç kişi belirdi. İkisi, Rasûlullah (s.a.v.)'e yöneldi diğer birisi de başka yere gitti. Bu ikisi Rasûlullah (s.a.v.)'in karşısına durdular, bu sırada birisi mesciddeki halkada bir boşluk bulup aralarına oturdu diğeri de arkalarına oturdu. Bu gelen üç kişiden üçüncüsü çekip gitti. Rasûlullah (s.a.v.) konuşmasını bitirdiğinde: **"Bu üç kişinin durumunu size bildireyim mi? Birincisi Allah'a sığındı, Allah da onu barındırdı. İkincisi (cemaate sıkıntı vermekten) çekindi. Allah da (onu boş çevirmekten) çekindi. Üçüncüsü ise bırakıp gitti Allah da onu bıraktı."** buyurdu.

٦١ عَنْ أَبِي بَكْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ذَكَرَ النَّبِيُّ ﷺ قَعَدَ عَلَى بَعِيرِهِ وَأَمْسَكَ إِنْسَانٌ بِخَطَامِهِ أَوْ بِرِمَامِهِ قَالَ أَيُّ يَوْمٍ هَذَا فَسَكَتْنَا حَتَّى ظَنَّنَا أَنَّهُ سَيَسْمِيهِ سَوَى اسْمِهِ قَالَ أَلَيْسَ يَوْمَ النَّحْرِ قُلْنَا بَلَى قَالَ فَأَيُّ شَهْرٍ هَذَا فَسَكَتْنَا حَتَّى ظَنَّنَا أَنَّهُ سَيَسْمِيهِ بِغَيْرِ اسْمِهِ فَقَالَ أَلَيْسَ بِذِي الْحِجَّةِ قُلْنَا بَلَى قَالَ فَإِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ يَنْتَكُمُ حَرَامٌ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا لِيُبْلَغَ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ فَإِنَّ الشَّاهِدَ عَسَى أَنْ يُبْلَغَ مَنْ هُوَ أَوْعَى لَهُ مِنْهُ ❀

61-) Ebû Bekre (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) devesine binmiş, bir kimse de devesinin dizginlerini tutmuştu; **"Bugün hangi gündür?"** buyurdu. Biz belki bugüne başka bir isim verir kanaatiyle sustuk:

"Kurban bayramı günü (Zü'l-Hiccenin onuncu günü) **değil mi?"** buyurdu:

"Evet öyledir" dedik:

"Bu ay hangi aydır?" buyurdu. Biz belki bu aya başka bir isim verir kanaatiyle sustuk:

"Zü'l-Hicce değil mi?" buyurdu: "Evet öyledir" dedik:

"Muhakkak ki sizin kanlarınız, mallarınız ve namuslarınız şu memleketinizde şu ayınızda şu gününüz gibi haramdır. Burada bulunan, bulunmayana bunu ilet sin. Böylece burada olan belki kendisinden daha kavrayışlı bir kimseye bildirmiş olabilir," buyurdu.

(Hadisin daha geniş bir benzeri 1692. hadise bakınız. 1351. hadis de kısa bir benzeridir.)

٦٢ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَخَوَّلُنَا بِالْمَوْعِظَةِ فِي الْأَيَّامِ كَرَاهَةَ السَّامَةِ عَلَيْنَا ❊

& 62-) İbni Mes'ûd (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) sıkılıp usanmamızı istemediğinden, vaaz ve öğüt verirken bize uygun olan zamanı kollardı," demiştir.

٦٣ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَا تُعَسِّرُوا وَلَا تُبَسِّرُوا وَلَا تُنْفَرُوا ❊

& 63-) Enes (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): **"Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız, müjdeleyiniz nefret ettirmeyiniz"** buyurmuştur.

(Hadisin bir benzeri 1673. hadisin içerisinde gelecektir.)

٦٤ عَنْ مُعَاوِيَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ وَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ وَاللَّهُ يُعْطِي وَلَنْ تَزَالَ هَذِهِ الْأُمَّةُ قَائِمَةٌ عَلَى أَمْرِ اللَّهِ لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَالَفَهُمْ حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللَّهِ ❊

& 64-) Muaviye (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: **"Allah kime iyilik dilerse, onu dinde derin anlayışlı (fakih) kılar. Ben dağıtıcıyım, Allah ise verendir. Allah'ın emri gelene kadar bu ümmet, Allah'ın emri üzerinde olacak, kendilerinin karıştları onlara zarar veremeyecektir"** diye buyururken işittim" demiştir.

٦٥ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَأَتَانِي بِحُمَارٍ فَقَالَ إِنَّ مِنَ الشَّجَرِ شَجَرَةً مِثْلَهَا كَمَثَلِ الْمُسْلِمِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَقُولَ هِيَ النَّخْلَةُ فَإِذَا أَنَا أَصْغَرُ الْقَوْمِ فَسَكَتُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ هِيَ النَّخْلَةُ ❊

65-) İbni Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında idik bu sırada taze hurma getirildi: **"Ağaçlardan bir ağaç vardır ki tıpkı Müslüman gibidir"** dedi. Ben: "O, hurmadır" demek istedim, baktım topluluğun en küçüğü benim, bu nedenle sustum. Hz. Peygamber (s.a.v.): **"O, hurmadır"** buyurdu." demiştir.

(Hadisin değişik bir benzeri 56. hadis olarak geçmişti.)

٦٦ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَتَيْنِ رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَسَلَّطَ عَلَى هَلَكَتِهِ فِي الْحَقِّ وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ الْحِكْمَةَ فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيَعْلَمُهَا ❊

& 66-) Abdullah b. Mes'ûd (r.a.): "Rasûlullah (s.a.v.): **"Ancak iki konuda imrenme (haset) vardır;**

Allah'ın, kendisine mal verip de bu malı hak yolda harcat tığı kimse ile Allah'ın kendisine İlim (hikmet) verip de bu ilimle (hikmetle) hüküm veren ve bu ilmi (hikmeti) öğreten kimseye " buyurdu" demiştir.

(Hadisin bir benzeri olan 1813. hadise bakınız. Bu hadiste Müslüman bir kimsenin imreneceği şeylerin neler olabileceğini öğreniyoruz. Hadiste bildirilen hususlar imrenmeye değer şeylerdir. 2110. ve 2222. hadislerde iyilik yapmak istemekten dolayı sevap kazanılacağı bildirilmektedir. Buna göre yukarıda anlatılan iyi şeylere imrenmekten yani keşke ben de böyle yapsam, diye özenmekten dolayı sevap beklenebilir.

"Ancak iki konuda imrenme vardır" ifadesinde, sevap kazandıracak imrenmelere dikkat çekilmiş olabilir. Bir kimse bunların dışındaki dünyalık şeylere de imrenilebilir. Fakat, bu tür imrenmelerde sevap beklenemez. Belki bunların bir kısmı kişiyi günaha bile götürebilir.)

٦٧ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ ضَمَّنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ اللَّهُمَّ عَلِّمَهُ الْكِتَابَ ❊

& 67-) İbnî Abbâs (r.a.): "Rasûlullah (s.a.v.) beni bağrına bastı ve: **"Allah'ım buna kitabı öğret"** buyurdu" demiştir. (Hadisin bir benzeri 1549. hadisdir.)

٦٨ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ أَقْبَلْتُ رَاكِبًا عَلَى حِمَارٍ أَتَانِ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ قَدْ نَاهَزْتُ الْإِحْتِلَامَ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي بَيْنِي إِلَى غَيْرِ جِدَارٍ فَمَرَرْتُ بَيْنَ يَدَيْ بَعْضِ الصَّفِّ وَأُرْسَلْتُ الْأَتَانُ تَرْتَعُ فَدَخَلْتُ فِي الصَّفِّ فَلَمْ يُنْكَرْ ذَلِكَ عَلَيَّ ❀

{&} 68-) Abdullah b. Abbâs (r.a.)'dan; "Rasûlullah (s.a.v.) Mina'da namaz kıldırıyordu. Karşılarında duvar yoktu. (Açık alanda idiler.) Ben bir eşeğe binerek yanlarına geldim. O günlerde bülüğ çağına girmek üzere idim. Safların birinin önünden geçtim, eşeği yayılması için salıverdim ve bir safa girdim. Bu yaptığıma kimse bir şey demedi." demiştir.

٦٩ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّبِيعِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ عَقَلْتُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ مَحَّةً مَحَّهَا فِي وَجْهِهِ وَأَنَا ابْنُ خَمْسٍ سِنِينَ مِنْ دَلْوٍ ❀

69-) Mahmud b. er-Rabi' (r.a.): "Ben beş yaşında iken Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bir kovadan yüzüme su püskürttüğünü hatırlamaktayım" demiştir.

(Buhârî'nin hadisi ilim bölümünde getirmesindeki maksadı bir kimsenin olgunluk çağına ermeden önce beş yaşlarında gördüğü hadiseyi nakletmesine delil olabildiğini belirtmek içindir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bir çocuğun yüzüne su püskürtmesi, çocuklarla şakalaştığını gösterir. Buhârî bu hadisi getirdiği diğer bölümün sonunda (Vudû: 40) Misver (r.a.)'ın: "Hz. Peygamber (s.a.v.) abdest aldığı anda, abdest suyu için birbirlerine girerlerdi." sözünü getirerek ağzından su püskürtmesinin teberrük olsun diye yaptığını belirtmek ister. Nitekim 765, 1591, 1908 ve 1909. hadislerde ağzında çiğnediği hurmanın çocuğun damağına sürmesinden (tahnik) ve çocuğun kursağına Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tükürüğünün girmesinden bahsedilir. 147. ve 1729. hadiste ise Hz. Peygamberin, Cabir (r.a.)'ın hastalığını ziyaret için gelmesi ve ona abdest suyunu dökmesi anlatılır.)

٧٠ عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَثَلُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ مِنَ الْهُدَى وَالْعِلْمِ كَمَثَلِ الْغَيْثِ الْكَثِيرِ أَصَابَ أَرْضًا فَكَانَ مِنْهَا نَقِيَّةٌ قَبِلَتِ الْمَاءَ فَأَنْبَتَتِ الْكَلَّا وَالْعُشْبَ الْكَثِيرَ وَكَانَتْ مِنْهَا أَجَادِبُ أَمْسَكَتِ الْمَاءَ فَنَفَعَ اللَّهُ بِهَا النَّاسَ فَشَرِبُوا وَسَقَوْا وَزَرَعُوا وَأَصَابَتْ مِنْهَا طَائِفَةٌ أُخْرَى إِنَّمَا هِيَ قِيعَانٌ لَا تُمْسِكُ مَاءً وَلَا تُنْبِتُ كَلَّا فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ فَقَهُ فِي دِينِ اللَّهِ وَنَفَعَهُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ بِهِ فَعَلِمَ وَعَلِمَ وَمَثَلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَأْسًا وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللَّهِ الَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ ❀

& 70-) Ebû Mûsâ (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): **"Allah'ın beni peygamber gönderdiği ilim ve hidâyet yolu, toprağa inen bol yağmur gibidir. İndiği toprağın bir kısmı suyu emerek bol bol ot ve çayır bitiren verimli bir topraktır. Bir kısmı da suyu içerisine çekmeyip dışarıda tutar. Allah bu sudan insanları faydalandırır. İnsanlar suyu içerler, hayvanlarını sularlar, ekin ekerler. Diğer bir kısmı da ne suyu tutar ne de ot bitirir, işte Allah'ın dinini iyi öğrenen (fıkheden,) Allah'ın beni peygamber olarak gönderdiği şeyleri öğrenip öğretmek faydalı olan kimse ile, gönderildiğim Allah'ın yolunu kabul etmeyip başını bile kaldırmayan kimsenin durumu da buna benzer,"** buyurmuştur.

٧١ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يُرْفَعَ الْعِلْمُ وَيُثْبِتَ الْجَهْلُ وَيُشْرَبَ الْخَمْرُ وَيُظْهَرَ الزُّنَا ❀

71) Enes b. Malik (r.a.): "Rasûlullah (s.a.v.): **"İlmin kaldırılıp cehaletin kökleşmesi, zinanın ortaya çıkması, şarabın içilmesi, kıyametin belirtilerindendir."** buyurdu." demiştir.

٧٢ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَأُحَدِّثَنَّكُمْ حَدِيثًا لَا يُحَدِّثُكُمْ أَحَدٌ بَعْدِي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يَقِلَّ الْعِلْمُ وَيَظْهَرَ الْجَهْلُ وَيَظْهَرَ الزُّنَا وَتَكْثُرَ النِّسَاءُ وَيَقِلَّ الرِّجَالُ حَتَّى يَكُونَ لِخَمْسِينَ امْرَأَةً الْقِيَمُ الْوَاحِدُ ❊

72-) Enes b. Malik (r.a.): "Size, benden sonra hiçbir kimsenin söylemeyeceği bir hadis söyleyeceğim. Rasûlullah (s.a.v.)'i: **"İlmin azalması, cehaletin ortaya çıkması, zinanın zuhur etmesi, kadınların çoğalması, erkeklerin azalması öyle ki elli kadına işlerini gören / sorumluluğunu yüklenen bir erkek düşmesi kıyametin alâmetlerindendir."** diye buyururken işittim." demiştir.

(Hadisin değişik bir benzeri olan 713. hadise bakınız.)

٧٣ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ ابْنَ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ أَتَيْتُ بِقَدَحٍ لَبَنٍ فَشَرِبْتُ حَتَّى إِنِّي لَأَرَى الرِّيَّ يَخْرُجُ فِي أَظْفَارِي ثُمَّ أُعْطِيتُ فَضَلِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ قَالُوا فَمَا أَوْلَتْهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْعِلْمُ ❊

& 73-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Rasûlullah (s.a.v.)'i: **"Ben uykuda iken bana bir bardak süt getirildi, iliklerime kadar kana kana içtim, sonra geri kalanını Ömer b. el-Hattab'a verdim"** buyurduğunu işittim. Oradakiler: "Ey Allah'ın Rasûlü rüyayı neye yordun?" dediler; **"ilme yordum"** buyurdu." demiştir.

٧٤ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَقَفَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِمِنَى لِلنَّاسِ يَسْأَلُونَهُ فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ لَمْ أَشْعُرْ فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَذْبَحَ فَقَالَ أَذْبَحْ وَلَا حَرَجَ فَجَاءَ آخَرُ فَقَالَ لَمْ أَشْعُرْ فَتَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ قَالَ أَرْمِ وَلَا حَرَجَ فَمَا سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ شَيْءٍ قَدَّمَ وَلَا أَخَّرَ إِلَّا قَالَ أَفْعَلْ وَلَا حَرَجَ ❊

{&} 74-) Abdullah b. Amr (r.a.)'dan. Rasûlullah (s.a.v.) Veda Haccında, halkın soru sorması için Mina'da konakladı, kendisine bir adam geldi ve: "Bilmeyerek kurban kesmeden önce traş oldum?" dedi: **"Git kurbanı kes bir sakıncası yok"** buyurdu. Başka birisi geldi: "Bilmeyerek şeytan taşlamadan önce kurban kestim?" dedi: **"Git şeytan taşla bir sakıncası yok"** buyurdu. Kendisine sorulan, önce yapılmış veya sonraya bırakılmış her soruya: **"Yap bir sakınca yok"** buyurmuştur.

(Buhârî'nin hadisi bu bölümde getirmesindeki maksadı, halkın sorularına cevap vermek için konaklamasına işaret etmesidir.)

٧٥ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ يُقْبَضُ الْعِلْمُ وَيَظْهَرُ الْجَهْلُ وَالْفِتْنُ وَيَكْثُرُ الْهَرْجُ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الْهَرْجُ فَقَالَ هَكَذَا بِيَدِهِ فَحَرَفَهَا كَأَنَّهُ يُرِيدُ الْقَتْلَ ❊

75-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan, Hz. Peygamber (s.a.v.): **"İlim alınır, cehalet ve fitneler ortaya çıkar, "Herc" çoğalır,"** buyurdu: "Ey Allah'ın Rasûlü Herc nedir?" denildi. Elini salladı ve öldürmeyi kasd ederek: **"İşte bu"** buyurmuştur.

٧٦ عَنْ أَسْمَاءَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ أَتَيْتُ عَائِشَةَ وَهِيَ تُصَلِّي فَقُلْتُ مَا شَأْنُ النَّاسِ فَأَشَارَتْ بِإِصْبَعٍ إِلَى سَمَاءٍ فَبَدَأَ النَّاسُ قِيَامًا فَقَالَتْ سُبْحَانَ اللَّهِ قُلْتُ آيَةً فَأَشَارَتْ بِرَأْسِهَا أَيْ نَعَمْ فَقُمْتُ حَتَّى تَجَلَّانِي نَعْمَتِي فَجَعَلْتُ أَصْبُ عَلَى رَأْسِي الْمَاءَ فَحَمَدَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ النَّبِيَّ ﷺ وَأَنْتَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ مَا مِنْ شَيْءٍ لَمْ أَكُنْ رَأَيْتُهُ إِلَّا رَأَيْتُهُ فِي مَقَامِي حَتَّى الْجَنَّةُ وَالنَّارُ فَأَوْحَى إِلَيَّ أَنَّكُمْ تُفْتَنُونَ فِي قُبُورِكُمْ مِثْلَ أَوْ قَرِيبَ لَا أَدْرِي أَيُّ ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ يُقَالُ مَا عَلِمَكَ بِهَذَا الرَّجُلِ فَأَمَّا الْمُؤْمِنُ أَوْ الْمُؤَقِنُ لَا أَدْرِي بَأَيِّهِمَا قَالَتْ أَسْمَاءُ فَيَقُولُ هُوَ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ جَاءَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى فَاجْتَبَيْنَا وَاتَّبَعْنَا هُوَ مُحَمَّدٌ ثَلَاثًا فَيُقَالُ نَمْ صَالِحًا قَدْ عَلِمْنَا إِنْ كُنْتَ لَمُوقِنًا بِهِ وَأَمَّا الْمُنَافِقُ أَوْ الْمُرْتَابُ لَا أَدْرِي أَيُّ ذَلِكَ قَالَتْ أَسْمَاءُ فَيَقُولُ لَا أَدْرِي سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ شَيْئًا فَقُلْتُ ۞

{&} 76-) Esmâ (r.a.) anlatır: "Aişe'ye geldim, kendisi namaz kılıyordu: "Halkın bu durumu da ne?" dedim. Başıyla gökyüzünü işaret etti bir de baktım ki insanlar da namazdalarmış. Aişe: "Subhanallah" dedi, ben de: "Bu, bir işaret midir?" dedim. "Evet" anlamına başıyla işaret etti, ben de namaza durdum, sonunda bende baygınlık baş gösterdi, başıma su dökmeye başladım. Arkasından Rasûlüllah (s.a.v.) Allah'ı hamd ve sena ile övdükten sonra şöyle buyurdu: **"Bu makamda bana gösterilmeyen hiçbir şey kalmadı, cennet ve cehenneme varıncaya kadar her şeyi gördüm. Bana sizin kabirlerinizde Deccâl Mesih fitnesi gibi -veya Deccâl Mesih fitnesine yakın- imtihana uğrayacağınız bildirildi; "Bu adam hakkındaki bilgin nedir?" denilecek, mümin -veya yakinen inanan- kimse; "O, Allah'ın elçisi Muhammed'dir, bize açık deliller ve hidâyet getirdi biz de kabul edip uyduk, üç defa o, Muhammed'dir" diyecek, kendisine: "Senin ona yakinen inandığını öğrenmiş olduk haydi şimdi rahat uyu" denilecek. Ancak Münâfık -veya şüpheye kapılmış kimse- ise: "Bilemiyorum, insanların birtakım şeyler söylediğini duydum ben de söyledim " diyecektir.."**

(Hadiste geçen -veya- ifadesi hadisi, Hz. Esmâ (r.a.)'dan rivayet eden ravinin, kelimenin hangisi olduğunda şüpheye düştüğünden. Esmâ (r.a.) hangisini söyledi bilemiyorum" demıştır. Bu kılınan namaz, güneş tutulması namazıdır, Buhârî'nin diğer bölümlerde getirdiği rivayetlerde bu husus bildirilmektedir. (Vudû: 37, Kûsûf: 10) Bu konuda Güneş ve Ay tutulması bölümüne bakınız. Hz. Peygamber (s.a.v.) Güneş tutulmasında iki rekat namaz kılmış ancak namaz çok uzun sürmüştür, hatta Güneş tutulmasının sona ermesine kadar namaz devam etmiştir. (560. hadise bakınız) Böyle bir uzun namazda dayanamayıp rahatsız olanlar çıkmıştır. Hadisi rivayet eden Hz. Esmâ (r.a.) da bunlardandır. Kendisi rahatlamak için başına su dökmüştür. Bu su dökme namazın içinde mi yoksa namazdan sonra mıdır ifade tam olarak açık değildir. Namaz içerisinde ise bu hareketin namazı bozmayacak kadar ameli kalil, yani az bir hareket olduğu belirtilir. Ancak bu baygınlığın namaz bitip de hutbe dinleme esnasında olma ihtimali de vardır.)

٧٧ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ تَزَوَّجَ ابْنَةَ أَبِي إِهَابٍ بِنِ عَزْرِيرٍ فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ إِنِّي قَدْ أَرْضَعْتُ عُقْبَةَ وَالتِّي تَزَوَّجَ فَقَالَ لَهَا عُقْبَةُ مَا أَعْلَمُ أَنَّكَ أَرْضَعْتَنِي وَلَا أَخْبَرْتَنِي فَرَكِبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالْمَدِينَةِ فَسَأَلَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَيْفَ وَقَدْ قِيلَ فَفَارَقَهَا عُقْبَةُ وَنَكَحَتْ زَوْجًا غَيْرَهُ ۞

77-) Ukbe b. el-Hâris (r.a.) anlatır. Kendisi, Ebû İhâb b. Azîz'in kızı ile evlenmiş arkasından bir kadın gelerek: "Ben Ukbe'yi de ve evlendiği kızı da emzirmiştım" demişti. Ukbe kadına: "Senin beni emzirdiğini bilmiyorum, bunu bana bildirmemiştin" dedi ve bineğine binip Medine'ye Rasûlüllah (s.a.v.)'e giderek durumu kendisine sordu. Rasûlüllah (s.a.v.): **"Artık böyle denildikten sonra onunla nasıl beraber olabilirsiniz?"** buyurdu. Bunun üzerine Ukbe (r.a.) bu hanımından ayrılarak başkasıyla evlendi.

(Buhârî'nin hadisi bu bölümde getirmesindeki maksadı, karşılaşılan bir meselenin çözümü için yolculuğa çıkılmasına işaret etmek içindir. Ukbe (r.a.) o dönemde Mekke'de yaşıyordu, durumunu öğrenmek için Medine'ye gitmiştir.)

٧٨ عَنْ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنْتُ أَنَا وَجَارٌ لِي مِنَ الْأَنْصَارِ فِي بَنِي أُمَيَّةَ بْنِ زَيْدٍ وَهِيَ مِنْ عَوَالِي الْمَدِينَةِ وَكُنَّا نَتَنَاقَشُ التَّنْزِيلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَنْزِلُ يَوْمًا وَأَنْزِلُ يَوْمًا فَإِذَا نَزَلْتُ جِئْتُهُ بِخَبَرِ ذَلِكَ الْيَوْمِ مِنَ الْوَحْيِ وَغَيْرِهِ وَإِذَا نَزَلَ فَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ فَتَزَلَ صَاحِبِي الْأَنْصَارِيُّ يَوْمَ نَوَيْتُهُ فَضْرَبَ بَابِي ضَرْبًا شَدِيدًا فَقَالَ أَتَمَّ هُوَ فَفَزَعْتُ فَخَرَجْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ قَدْ حَدَثَ أَمْرٌ عَظِيمٌ قَالَ فَدَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ فَإِذَا هِيَ تَبْكِي فَقُلْتُ طَلَقَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَتْ لَا أَدْرِي ثُمَّ دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقُلْتُ وَأَنَا قَائِمٌ أَطَلَقْتَ نِسَاءَكَ قَالَ لَا فَقُلْتُ اللَّهُ أَكْبَرُ ❀

78-) Hz. Ömer (r.a.) anlatır: "Ensardan bir komşum ile birlikte Medine'nin yakın köylerinden biri olan Ümeyye b. Zeydoğulları'nın diyarında bulunuyorduk. Dönüşümlü olarak Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında bir gün ben, bir gün o kalırdık. Ben yanında kalırsam o günün vahiy veya diğer haberlerini ona ilettirdim. Arkadaşım kalırsa, o bana ilettirdi. Ensar arkadaşım nöbet gününde yanında kalmıştı ki birden çok şiddetli bir şekilde kapımı çaldı: "O, burda mı?" dedi. Ben korktum ve hemen kendisine çıktım: "Büyük bir olay oldu!" dedi. Dönüp Hafsa'nın yanına girdiğimde ağlıyordu: "Rasûlullah (s.a.v.) sizi boşadı mı?" dedim: "Bilmiyorum" dedi. Sonra Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına girdim, ayakta duruyordum: "Hanımlarını boşadın mı?" dedim: "**Hayır**" dedi, bunun üzerine: "Allahü Ekber" dedim.

(Bu konuda 1715. hadise de bakınız. Büyük bir olaydan maksat, hanımlarının sürtüşmesi nedeniyle Rasûlullah (s.a.v.)'in onlardan bir ay ayrı kalmasıdır. Bu sıralarda ortalıkta Gassânîlerin büyük bir orduyla Medine'ye saldıracakları haberi dolaşıyordu, bu nedenle büyük bir olay oldu, derken bu saldırı kastedilmiştir. Haberi getiren sahâbî: "Bundan daha büyük bir olay, Rasûlullah (s.a.v.) hanımlarından ayrıldı." demiştir. Hadisin bu ayrıntıları Buhârî'nin Nikâh: 83'te getirdiği hadiste geniş olarak geçmektedir.)

٨٩ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَا أَكَادُ أَذْرِكُ الصَّلَاةَ مِمَّا يُطَوَّلُ بَنَاءُ فُلَانٍ فَمَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي مَوْعِظَةٍ أَشَدَّ غَضَبًا مِنْ يَوْمِئِذٍ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّكُمْ مُتَفَرِّقُونَ فَمَنْ صَلَّى بِالنَّاسِ فَلْيُخَفِّفْ فَإِنَّ فِيهِمُ الْمَرِيضَ وَالضَّعِيفَ وَذَا الْحَاجَةِ ❀

79-) Ebû Mes'ûd el-Ensârî (r.a.)'dan. Şöyle demiştir: "Bir adam: "Ey Allah'ın Rasûlü, falan kimsenin bize çok uzatması nedeniyle (cemaatle) namazı kaçırıyorum." dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'i vaaz verirken bu günkü kadar çok kızdığını görmedim, kendisi: "**Ey insanlar! Sizler nefret ettiriyorsunuz. Kim halka namaz kıldırırsa hafif tutsun. Çünkü içlerinde hasta, zayıf ve işi olan var!...**" buyurdu.

(Hadisin bir benzeri 417. hadis olarak gelecektir.)

٨٠ عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَأَلَهُ رَجُلٌ عَنِ اللَّقْطَةِ فَقَالَ اعْرِفْ وَكَأَنَّهَا أَوْ قَالَ وَعَاءُهَا وَعِفَاصُهَا ثُمَّ عَرَفَهَا سَنَةً ثُمَّ اسْتَمْتَعَ بِهَا فَإِنْ جَاءَ رَبُّهَا فَأَذَّهَا إِلَيْهِ قَالَ فَضَالَةُ الْإِبِلِ فَغَضِبَ حَتَّى احْمَرَّتْ وَجَنَّتَاهُ أَوْ قَالَ احْمَرَّ وَجْهُهُ فَقَالَ وَمَا لَكَ وَلَهَا مَعَهَا سِقَاؤُهَا وَحِذَاؤُهَا تَرِدُ الْمَاءَ وَتَرْعَى الشَّجَرَ فَذَرَهَا حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا قَالَ فَضَالَةُ الْغَنَمِ قَالَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذَّبِّ ❀

{•} 80-) Zeyd b. Halid el-Cühenî (r.a.) anlatır: "Bir adam Hz. Peygamber (s.a.v.)'e buluntu malın durumunu sordu: "**Bağını veya kabını veya kılıfını tanı, sonra bir yıl onu anlatıp tanı, sonra da onu kullan, eğer sahibi gelirse sahibine teslim et.**" buyurdu. Adam: "Peki, yitik deve?" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) yanakları -veya yüzü- kızaracak derecede hiddetlendi: "**Ondan sana ne? Su kabı** (karnında su taşıyacak deposu) **ayakkabısı** (uzun süre yürüyecek ve kendini koruyacağı) **ayağı var suya gider, ağaçlarda yayılır. Sahibi onu bulana kadar kendi başına bırak!**" buyurdu. Adam:

"Peki, yitik koyun?" dedi. Rasûlullah (s.a.v.): **"O, ya senindir, ya kardeşindir, ya da kurdundur"** buyurdu.

(Hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.)'in soru sorana kızmasının nedeni gereksiz soru sormasındandır. Çünkü sorduğu şey diğerleri gibi değildir, dikkati dağıtma denilmek istenilmiştir. Buluntu eşya hakkında 1111. Hadise de bakınız.)

٨١ عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ أَشْيَاءَ كَرِهَهَا فَلَمَّا أَكْثَرَ عَلَيْهِ غَضِبَ ثُمَّ قَرَأَ لِلنَّاسِ سَلَوْنِي عَمَّا شِئْتُمْ قَالَ رَجُلٌ مِنْ أَبِي قَالَ أَبُوكَ حُذَافَةُ فَقَامَ آخِرُ فَقَالَ مَنْ أَبِي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ أَبُوكَ سَالِمٌ مَوْلَى شَيْبَةَ فَلَمَّا رَأَى عُمَرُ مَا فِي وَجْهِهِ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَتُوبُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ

& 81-) Ebû Mûsâ (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e sevmediği şeyler sorulmuştu, bu tür sorular çoğalınca kızdı ve halka: **"Bana, istediğinizi sorun!"** dedi. Bir adam: "Babam kim?" dedi: **"Baban, Huzâfe'dir"** dedi. Bir başkası kalktı: "Ey Allah'ın Rasûlü babam kim?" dedi: **"Baban, Şeybe'nin azatlısı Sâlim'dir"** dedi. Hz. Ömer yüzündeki öfkeyi görünce: "Ey Allah'ın Rasûlü biz Allah'a tevbe ediyoruz" dedi.

(Hadisin değişik bir benzerleri olan 334, 1737 ve 1738. hadislerle bakınız.)

٨٢ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ إِذَا تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ أَعَادَهَا ثَلَاثًا حَتَّى تُفْهَمَ عَنْهُ وَإِذَا أَتَى عَلَى قَوْمٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ سَلَّمَ عَلَيْهِمْ ثَلَاثًا

82-) Enes (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir şey söylediğinde anlaşılanı değin üç defa tekrar ederdi. Bir topluluğa gelip selâm verdiğinde de (duyulana kadar) üç defa selâm verirdi.

(Hz. Peygamber (s.a.v.)'in konuşma tarzı hakkında 1496. ve 1497. hadislerle de bakınız.)

٨٣ عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثَلَاثَةٌ لَهُمْ أَجْرَانِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمَنَ بِنَبِيِّهِ وَآمَنَ بِمُحَمَّدٍ ﷺ وَالْعَبْدُ الْمَمْلُوكُ إِذَا أَدَّى حَقَّ اللَّهِ وَحَقَّ مَوْلَاهُ وَرَجُلٌ كَانَتْ عِنْدَهُ أُمَةٌ يَطُوقُهَا فَأَدَّبَهَا فَأَحْسَنَ تَأْدِيبَهَا وَعَلَّمَهَا فَأَحْسَنَ تَعْلِيمَهَا ثُمَّ أَعْتَقَهَا فَتَزَوَّجَهَا فَلَهُ أَجْرَانِ ثُمَّ

& 83-) Ebû Mûsâ (r.a.) Rasûlullah (s.a.v.): **"Üç kimsenin iki sevabı vardır: Ehli kitaptan olup da hem kendi peygamberine hem de Muhammed (s.a.v.)'e iman eden kimse, köle olup da hem Allah'ın hem de efendisinin hakkını yerine getiren kimse, yanında cima yapabileceği bir cariye olup da bu cariyeyi güzelce eğitip öğretip sonra da azat edip onunla evlenen kimseye iki sevap vardır,"** buyurdu." demiştir.

(Ehli kitaptan olup da hem kendi peygamberine hem de Muhammed (s.a.v.)'e iman eden kimse ifadesi, önceleri ehli kitap'tan olup daha sonra Hz. Peygamber (s.a.v.)'e erişmiş ve İslâm'a girmiş kimselerdir. Nitekim İmam Müslim'in rivâyetinde (Müslim, İmân: 241) bu ifade açıktır, yoksa aynı anda iki peygamberin dinine uymayı ifade etmez.)

٨٤ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ وَمَعَهُ بِلَالٌ فَظَنَّ أَنَّهُ لَمْ يَسْمَعْ فَوَعظَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ بِالصَّدَقَةِ فَجَعَلَتِ الْمَرْأَةُ تُلْقِي الْقُرْطَ وَالْخَاتَمَ وَبِلَالٌ يَأْخُذُ فِي طَرَفِ ثَوْبِهِ

& 84-) İbni Abbâs (r.a.) anlatır: "Rasûlullah (s.a.v.) sesini duyuramadığını gördü, Bilal (r.a.) ile birlikte, (erkekler tarafından) geçti ve kadınlara vaaz etti, sadaka vermelerini emretti. Bunun üzerine kadınlar küpe ve yüzüğü atmaya başladılar, Bilal de elbisesinin eteğine topluyordu.

٨٥ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَقَدْ ظَنَنْتُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَنْ لَا يَسْأَلَنِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ أَحَدٌ أَوْلَ مِنْكَ لِمَا رَأَيْتُ مِنْ حِرْصِكَ عَلَى الْحَدِيثِ أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ خَالِصًا مِنْ قَلْبِهِ أَوْ نَفْسِهِ ﷻ

85-) Ebû Hureyre (r.a.): "Ey Allah'ın Rasûlü, kıyamet günü şefaatinle insanların en mutlusu olan kimdir?" dedim: **"Ey Ebû Hureyre, zaten ben de hadise/bilgiye olan ilginden dolayı senden önce hiçbir kimsenin bu hadisi/bilgiyi sormayacağını tahmin etmiştim. Kıyamet günü şefaetimle insanların en mutlusu kalbiyle -veya içten-samimi olarak "Lâ ilahe illallah" Allahtan başka ilah yoktur diyen kimsedir"** buyurdu.

(Bu konuda 270. hadisin açıklamasına bakınız.)

٨٦ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ لَا يَقْبِضُ الْعِلْمَ انْتِرَاعًا يَنْتَرَعُهُ مِنَ الْعِبَادِ وَلَكِنْ يَقْبِضُ الْعِلْمَ بَقْبِضِ الْعُلَمَاءِ حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ عَالِمًا أَخَذَ النَّاسُ رُءُوسًا جُهَلًا فَسُئِلُوا فَأَفْتَوْا بِغَيْرِ عِلْمٍ فَضَلُّوا وَأَضَلُّوا ﷻ

& 86-) Abdullah b. Amr b. el-Âs (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'i: **"Allah ilmi kullarından bir anda çekip çıkarmakla almaz, âlimlerin ruhunu alarak alır sonunda geriye bir tane bile âlim bırakmaz, halk da birtakım cahilleri başkan edinir. Bunlara sorular sorulur onlar da bilgisizce fetva verip hem kendileri saparlar hem de başkalarını saptırırlar, "diye buyururken işittim"** demiştir.

(Hadisin bir benzeri 2212. hadis olarak gelecektir, ayrıca konuyla ilgili olarak 2195. hadise de bakınız. Hadiste sözü edilen ilim, İslâmî ilimlerdir. Nitekim diğer ilimlerde geçmişe göre ilerleme görüldüğü halde İslâmî ilimlerde gerileme görülmektedir.

Diğer taraftan şu hadiste ilmin alınması, o ilimle amel edenlerin bulunmaması olarak açıklanmıştır. Ziyâd b. Lebîd (r.a.) şöyle demiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.) bir takım şeyler anlattı ve arkasından: **"İşte bunlar ilmin gittiği zamanda olur"** buyurdu. Ben de: "Ey Allah'ın Rasûlü, biz Kur'ân'ı okumaktayız, bunu evlatlarımıza da okutmaktayız evlatlarımız da kendi evlatlarına okuturlar. Bu halde iken ilim nasıl gidebilir?" dedim: **"Ey Ziyâd, Allah hayrını versin, ben de seni Medine'nin en kavrayışlısı (fakihi) bilirdim. Yahudi ve Hristiyanlar içindekilerle amel etmeden Tevrat ve İncili okumuyorlar mı?"** buyurdu" (İbni Mâce, Fiten: 26) Tirmizinin rivayetinde **"Bak işte Yahudi ve Hristiyanların yanında Tevrat ve İncil, onlara ne fayda sağlıyor?"** şeklinde cevap vermiştir. Buna göre ilim ortada olacak ama onunla amel olmadığından yok sayılacaktır.

Hadisin devamında Ubâde b. Samit (r.a.), ilimden ilk kaldırılacak olanın huşu olduğunu bildirdikten sonra şöyle demiştir: "Büyük bir camiye gireceksin de burada huşu içinde bir kimse neredeyse göremeyeceksin" (Bu hadis başka sahabeden de rivayet edilir, Tirmizi, İlim: 5, Dârimî: Mukaddime: 29)

٨٧ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَتِ النِّسَاءُ لِلنَّبِيِّ ﷺ غَلَبْنَا عَلَيْكَ الرِّجَالُ فَاجْعَلْ لَنَا يَوْمًا مِنْ نَفْسِكَ فَوَعَدَهُنَّ يَوْمًا لَقِيَهُنَّ فِيهِ فَوَعَظَهُنَّ وَأَمَرَهُنَّ فَكَانَ فِيمَا قَالَ لَهُنَّ مَا مِنْكُنَّ امْرَأَةٌ تَقْدُمُ ثَلَاثَةَ مِنْ وَلَدِهَا إِلَّا كَانَ لَهَا حِجَابًا مِنَ النَّارِ فَقَالَتِ امْرَأَةٌ وَأَنْتَيْنِ فَقَالَ وَأَنْتَيْنِ ﷻ

و فِي رَوَايَةٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ ثَلَاثَةٌ لَمْ يَلْعُوا الْحِثَّ ﷻ

{&} 87-) Ebû Said el-Hudrî (r.a.) anlatır: "Bir keresinde kadınlar Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Ey Allah'ın Rasûlü erkekler bize galib geldiler, bize de uygun gördüğün bir gün tespit etsen" dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.) de onlarla buluşabileceği bir gün belirlendi. Öğüt verdi, emretti. **"Sizden çocuğunun üç tanesini kaybeden her kadın için bunlar, cehennemden kendisine bir perde olur,"** sözü de kadınlara söylediği şeyler arasındaydı, bir kadın kalkarak: "Ya iki tane?" dedi. O da: **"İki tane de"** buyurdu.

Ebû Hureyre (r.a.)'nın rivayetinde ise "Buluğ çağına ermemiş çocuğu" şeklindedir.

(Hadisin son kısmının bir benzeri 640 ve 2143. hadislere de bakınız.)

٨٨ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ مَنْ حُسِبَ عَذَبَ قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ أَوَلَيْسَ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى ﴿فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا﴾ قَالَتْ فَقَالَ إِنَّمَا ذَلِكَ الْعَرْضُ وَلَكِنْ مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ يَهْلِكُ ❀

& 88-) Aişe (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.): "**Kim hesaba çekilirse azaba uğrar**" buyurdu, ben de Allah Taâlâ: «...işte böylesi kolayca hesaba çekilecektir.» (inşikâk: 8) buyuruyor dedim, o da; "**Bu senin dediğin** (yaptığı işlerin) **ortaya konulmasıdır, eğer inceden inceye hesaba çekilirse helak olur**" buyurdu.

(Hadisin bir benzeri olan 1796. hadise bakınız.)

٨٩ عَنْ أَبِي شَرِيحٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ الْعَدَمَ مِنْ يَوْمِ الْفَتْحِ سَمِعْتُهُ أُذْنَايَ وَوَعَاهُ قَلْبِي وَأَبْصَرْتُهُ عَيْنَايَ حِينَ تَكَلَّمَ بِهِ حَمْدُ اللَّهِ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّ مَكَّةَ حَرَّمَهَا اللَّهُ وَلَمْ يُحَرِّمْهَا النَّاسُ فَلَا يَحِلُّ لِمَرِيئٍ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يَسْفِكَ بِهَا دَمًا وَلَا يَعْصِدَ بِهَا شَجَرَةً فَإِنْ أَحَدٌ تَرَخَّصَ لِقِتَالِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِيهَا فَقُولُوا إِنَّ اللَّهَ قَدْ أذنَ لِرَسُولِهِ وَلَمْ يَأْذَنْ لَكُمْ وَإِنَّمَا أذنَ لِي فِيهَا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ ثُمَّ عَادَتْ حُرْمَتُهَا الْيَوْمَ كَحُرْمَتِهَا بِالْأَمْسِ وَلْيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ ❀

& 89-) Ebû Şüreyh (r.a.): "Mekke'nin fethedildiği günün ertesi Rasûlullah (s.a.v.)'i şöyle buyururken işittim ki sözlerini şu iki kulağım duydu, kalbim kavradı, konuştuğunda da şu iki gözüm gördü, Allah'a hamd edip şükrettikten sonra: "**Mekke'yi insanlar değil, Allah haram kılmıştır. Allah'a ve âhiret gününe inanan bir kimseye Mekke'de ne kan dökmesi ve ne de bir ağacı kesmesi helâl olur. Eğer bir kimse Rasûlullah (s.a.v.) Mekke'de savaştı diye savaşa ruhsat ararsa o kimseye: "Allah, Rasûlüne izin vermiş ama size vermemiştir" deyiniz. Bana gündüzden bir müddet izin verdi sonra o günün haramlığı bir önceki gün gibi eski şekline tekrar döndü. Bunu burada bulunan bulunmayana bildirsin**" buyurdu." demiştir.

٩٠ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا تَكْذِبُوا عَلَيَّ فَإِنَّهُ مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ ❀

أما الحديث في متن البخاري هكذا: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَا تَكْذِبُوا عَلَيَّ فَإِنَّهُ مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ فَلْيَلِجِ النَّارَ ❀

& 90-) Hz. Ali (r.a.), Rasûlullah (s.a.v.)'i: "**Benim üzerimden yatan söylemeyiniz, şu biline ki kim benim üzerimden yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın**" diye buyururken işittim demiştir.

("Benim üzerimden yalan söylemeyiniz" demek, Hz. Peygamberin söylemediği bir sözün onun söylediğini idda etmektir.)

٩١ عَنْ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ مَنْ يَقُلْ عَلَيَّ مَا لَمْ أَقُلْ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ ❀

91-) Seleme (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'i: "**Kim, söylemediğim bir şeyi benim üzerimden söylerse, cehennemdeki yerine hazırlansın**" diye buyururken işittim. 'demiştir.

(Hadisin bir benzerleri olan 656 ve 1461. hadislere bakınız.)

٩٢ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ تَسَمَّوْا بِاسْمِي وَلَا تَكْتُبُوا بِكُنْيَتِي وَمَنْ رَأَنِي فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَنِي فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتِمَثَّلُ فِي صُورَتِي وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ ❀

& 92-) Ebû Hureyre (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: **"Benim isimle isimlenin ama künyemle künyelenmeyin, kim beni rüyada görürse, gerçekten görmüştür. Çünkü şeytan benim şeklime giremez. Kim de bilerek benim üzerimden yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın"** diye buyurduğunu rivayet etmiştir.

(Künye bir kimseye falancanın babası veya falancanın annesi şeklinde isim vermektir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in künyesi, Ebû'l-Kâsım'dır. (=Kâsım'ın babası) Rasûlüllah (s.a.v.)'i rüyada görme konusunda 2176. hadise bakınız.)

٩٣ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِنَّ اللَّهَ حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْقَتْلَ أَوْ الْفِيلَ وَسَلَّطَ عَلَيْهِمْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَالْمُؤْمِنِينَ أَلَا وَإِنَّهَا لَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي وَلَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ بَعْدِي أَلَا وَإِنَّهَا حَلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ أَلَا وَإِنَّهَا سَاعَتِي هَذِهِ حَرَامٌ لَا يُحْتَلَى شَوْكُهَا وَلَا يُعْضَدُ شَجَرُهَا وَلَا تُلْتَقَطُ سَاقِطَتُهَا إِلَّا لِمُنْشَدٍ فَمَنْ قَتَلَ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ إِمَّا أَنْ يُعْقَلَ وَإِمَّا أَنْ يُقَادَ أَهْلُ الْقَتِيلِ فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ فَقَالَ أَكْتُبْ لِي يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ أَكْتُبُوا لِأَبِي فَلَانَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ إِلَّا الْإِذْحَرَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَإِنَّا نَجْعَلُهُ فِي بُيُوتِنَا وَقُبُورِنَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَّا الْإِذْحَرَ ۞

93-) Ebû Hureyre (r.a.)'dan. Hz. peygamber (s.a.v.): **"Muhakkak ki Allah savaşı -veya fili- Mekke'den alıkoydu, buranın ahalisi olarak Allah'ın Rasûlünü ve Müminleri hakim kıldı. Şu biline ki burası benden önce de hiçbir kimseye helâl kılınmadığı gibi, benden sonra da hiçbir kimseye helâl kılınmamıştır. Fakat gündüzün bir müddeti bana müsade edildi, bakın benim şu ânım bile artık haramdır: Diken koparılmaz, ağacı kesilmez, yere düşmüş buluntu bir mal da sadece sahibini bulmak için alınır. Kim burada öldürülmüş ise iki seçenek vardır, öldürülenin ailesi ya diyet alır ya da kısas yapılır."** buyurdu. Bu sırada Yemen halkından bir kişi geldi ve:

"Ey Allah'ın Rasûlü bunları bana yazdırırsan?" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): **"Falan kimseye bunları yazıverin"** buyurdu. Kureyş kabilesinden bir kimse de: "Ey Allah'ın Rasûlü, yalnız izhiri biz evlerimizde ve kabirlerimizde kullanıyoruz" dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): **"İzhir bundan hariçtir, izhir bundan hariçtir,"** buyurdu.

(İzhir: Mekke ayrığı denilen, kokulu bir ottur. Buhârî'nin diğer yerde getirdiği (Lukata: 7. Ayrıca bknz Müslim, Hac: 447, Tilmizi, İlim: 12, Ebû Dâvûd, Menâsık: 89, Neseî, Hac: 110 ve 120, İbni Mâce, Menâsık: 103) rivayette konuşmada geçen bilgilerin yazılmasını isteyen Ebû Şâh (r.a.), izhir otunun serbest bırakılmasını isteyen de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in amcası Abbâs (r.a.) olduğunu görmekteyiz.

Ebû Şâh hadisi diye de bilinen bu hadis, Hz. Peygamber'in hadislerinin sağlığında yazıya geçirildiğini bildiren en açık belgelerdendir. Yine bu hadisimizde Efendimiz (a.s.)'ın, gerekli olduğunda bazı yasaklara sınırlı ruhsatlar verebileceğini öğrenmekteyiz.)

٩٤ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ لَمَّا اشْتَدَّ بِالنَّبِيِّ ﷺ وَجَعُهُ قَالَ اثْنُونِي بِكِتَابٍ أَكْتُبُ لَكُمْ كِتَابًا لَا تَضِلُّوا بَعْدَهُ قَالَ عُمَرُ بْنُ النَّبِيِّ ﷺ غَلَبَهُ الْوَجَعُ وَعِنْدَنَا كِتَابُ اللَّهِ حَسْبُنَا فَاخْتَلَفُوا وَكَثُرَ النُّعْطُ قَالَ قُومُوا عَنِّي وَلَا يَنْبَغِي عِنْدِي التَّنَازُعُ ۞

94-) İbni Abbâs (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in rahatsızlığı artınca: **"Bana kâğıt getirin de benden sonra yoldan çıkmayasınız diye size bir şeyler yazdırayım"** buyurdu. Hz. Ömer: "Peygamber (s.a.v.)'in rahatsızlığı artmıştır, yanımızda Allah'ın kitabı var o bize yeter" dedi. Oradakiler anlaşmazlığa düştü gürültüler arttı. Rasûlüllah: **"Yanımdan kalkınız, yanımda tartışma uygun düşmemektedir"** buyurdu,

(Hadisin bir benzeri olan 1304. hadise bakınız.)

۹۵ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ اسْتَيْقَظَ النَّبِيُّ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ مَاذَا أُنْزِلَ اللَّيْلَةَ مِنَ الْفِتَنِ وَمَاذَا فُتِحَ مِنَ الْخَزَائِنِ أَتَقِظُوا صَوَاحِبَاتِ الْحُجَرِ قُرْبَ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةٍ فِي الْآخِرَةِ ❊

95-) Ümmü Seleme (r.a.): "Bir gece Hz. Peygamber (s.a.v.) uykusundan uyandı ve: **"Sübhânellah! Bu gece ne fitneler indirildi, ne hazineler açıldı. Hane sahiplerini uyandırın. Dünyadayken giyinmiş ama âhirette (amelce) çıplak nice kadınlar var!..."** buyurdu." demiştir.

(Hane sahiplerinden maksat, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ev halkıdır. Kendisi bu durumu rüyasında görmüş ve ev halkını uyandırarak âhiret azığı olarak amellerini artırmalarını tenbihlemiştir.)

۹۶ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ صَلَّى بِنَا النَّبِيِّ ﷺ الْعِشَاءَ فِي آخِرِ حَيَاتِهِ فَلَمَّا سَلَّمَ قَامَ فَقَالَ أَرَأَيْتُمْ لَيْلَتَكُمْ هَذِهِ فَإِنَّ رَأْسَ مِائَةِ سَنَةٍ مِنْهَا لَا يَبْقَى مِمَّنْ هُوَ عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَحَدٌ ❊

& 96-) Abdullah b. Ömer (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.) ömrünün son zamanlarında bize yatısı namazını kıldırdı. Selâm verince ayağa kalktı ve: **"Bakın şu geceniz var ya, işte bu geceden itibaren yüzyılın başında şu anda yeryüzünde olanlardan hiçbir kimse kalmayacaktır."** buyurdu." demiştir.

(Hadisin bir benzeri 368. hadiste gelecektir. Hz. Peygamber, bu ifadesi ile yüz yıl sonra ashabının kalmayacağını ifade buyurmuştur. Nitekim en son vefat eden sahâbî Ebu't-Tufeyl Amr b. Vasile (r.a.), bu ifadelerden yüz yıl sonra hicri 110 yılı civarında vefat etmiştir.)

۹۷ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ بَتُّ فِي بَيْتِ خَالَتِي مَيْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ عِنْدَهَا فِي لَيْلَتِهَا فَصَلَّى النَّبِيُّ ﷺ الْعِشَاءَ ثُمَّ جَاءَ إِلَى مَنْزِلِهِ فَصَلَّى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ ثُمَّ نَامَ ثُمَّ قَامَ ثُمَّ قَالَ نَامَ الْعَلِيمُ أَوْ كَلِمَةً تُشَبِّهُهَا ثُمَّ قَامَ فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ فَجَعَلَنِي عَنْ يَمِينِهِ فَصَلَّى خَمْسَ رَكَعَاتٍ ثُمَّ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ نَامَ حَتَّى سَمِعْتُ غَطِيطَهُ أَوْ خَطِيطَهُ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ ❊

97-) İbni Abbâs (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımı teyzem Meymûne bintü'l-Hâris'in yanında gecelemişim. Bu gece Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisinin yanında idi. Hz. Peygamber (s.a.v.) yatısı namazını kılıp evine geldi, dört rekât namaz kıldı sonra uyudu. Arkasından kalktı: **"Çocukcağız uyumuş"** veya benzeri bir şey dedi. Sonra namaza durdu ben de sol yanına durdum, beni sağ yanına aldı ardından beş rekât namaz kıldı sonra iki rekât daha namaz kıldı akabinde uyudu hatta horlamasını duydum, sonra da namaza çıktı." demiştir.

(Hz. Peygamber (s.a.v.)'in uykusunun bir kısmının abdestini bozmayacağına dair 113. hadis ve açıklamasına bakınız. Hadis değişik şekillerde 113.,142. ve 2072. hadislerde tekrar gelecektir.)

۹۸ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ إِنْ النَّاسَ يَقُولُونَ أَكْثَرَ أَبُو هُرَيْرَةَ وَلَوْ لَا آيَتَانِ فِي كِتَابِ اللَّهِ مَا حَدَّثْتُ حَدِيثًا ثُمَّ يَتْلُو ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿الرَّحِيمِ﴾ إِنْ إِيَّاهُ مِنْ الْمُهَاجِرِينَ كَانَ يَشْغَلُهُمْ الصَّفَقُ بِالْأَسْوَاقِ وَإِنْ إِيَّاهُ مِنَ الْأَنْصَارِ كَانَ يَشْغَلُهُمُ الْعَمَلُ فِي أَمْوَالِهِمْ وَإِنْ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يَلْزَمُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِشَبَعِ بَطْنِهِ وَيَحْضُرُ مَا لَا يَحْضُرُونَ وَيَحْفَظُ مَا لَا يَحْفَظُونَ ❊

98-) Ebû Hureyre (r.a.): "Halk, Ebû Hureyre çok hadis rivâyet etmiştir, diyor. Eğer Allah'ın Kitabındaki şu iki âyet olmasaydı hiç hadis rivâyet etmezdim." demiş ve:

«İndirdiğimiz açık delilleri ve hidâyeti, kitapta insanlara açıklandıktan sonra gizleyenler, ki onlara Allah da lanet eder, lanet ediciler de lanet eder.

Ancak tevbe edenler, durumlarını ıslah edenler ve açıklayanlar bunun dışındadır. İşte ben, onların tevbelerini kabul ederim. Ben tevbeleri çok kabul eden ve merhameti bol olanım.» (Bakara: 159-160) âyetini okumuş ve devamla: "Muhacir kardeşlerimiz pazarlarda ticaretle uğraşüyor, Ensar kardeşlerimiz de ziraat işlerinde uğraşıyorlar, Ebû Hureyre ise karın tokluğuna onların bulunamadıkları sohbetlerde bulunuyor, belleyemediklerini belliyordu." demiştir.

(Hadisin son kısmı için 990. hadisin son kısmına bakınız.)

٩٩ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَسْمَعُ مِنْكَ حَدِيثًا كَثِيرًا أَتَسَاهُ قَالَ ابْسُطْ رِدَائَكَ فَبَسَطْتُهُ قَالَ فَغَرَفَ بِيَدَيْهِ ثُمَّ قَالَ ضُمَّهُ فَضَمَّمْتُهُ فَمَا نَسِيتُ شَيْئًا بَعْدَهُ ۞

99-) Ebû Hureyre (r.a.): "Ey Allah'ın Rasûlü, ben senden pek çok söz işitiyorum ama unutuyorum?" dedim: **"Cübbeni aç"** buyurdu, ben de hemen açtım, eliyle avuçladı sonra: **"Haydi toparla"** buyurdu, ben de toparladım, bundan sonra da hiçbir şeyi unutmadım." demiştir.

١٠٠ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعَاءَيْنِ فَأَمَّا أَحَدُهُمَا فَبَشَّتُهُ وَأَمَّا الْآخَرُ فَلَوْ بَشَّتُهُ قُطِعَ هَذَا الْبُلْعُومُ ۞

100-) Ebû Hureyre (r.a.): "Allah'ın Rasûlü (s.a.v.)'den iki kap (dolusu ilim) ezberledim. Bu ikisinden birisini yaydım, diğerine gelince eğer onu da yayarsam şu boğazım kesilir." demiştir.

١٠١ عَنْ جَرِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهُ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ اسْتَنْصِتِ النَّاسَ فَقَالَ لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ ۞

& 101-) Cerîr (r.a.)'dan. Hz. Peygamber (s.a.v.) veda haccında kendisine: **"Halkı sustur, dinlesinler"** buyurmuş, akabinde: **"Benden sonra, birbirinizin boynunu vuran kâfirlere dönmeyin "** buyurmuştur.

١٠٢ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي ابْنُ كَعْبٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مُوسَى النَّبِيُّ حَظِيئًا فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ فَسُئِلَ أَيُّ النَّاسِ أَعْلَمُ فَقَالَ أَنَا أَعْلَمُ فَعَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِ إِذْ لَمْ يَرُدَّ الْعِلْمَ إِلَيْهِ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيْهِ أَنْ عَبْدًا مِنْ عِبَادِي بِمَجْمَعِ الْبَحْرَيْنِ هُوَ أَعْلَمُ مِنْكَ قَالَ يَا رَبُّ وَكَيْفَ بِهِ فَقِيلَ لَهُ احْمِلْ حُوتًا فِي مِكْتَلٍ فَإِذَا فَقَدْتَهُ فَهُوَ ثُمَّ فَأَنْطَلَقَ وَأَنْطَلَقَ بِفَتَاهُ يُوشَعَ بْنِ نُونٍ وَحَمَلَا حُوتًا فِي مِكْتَلٍ حَتَّى كَانَا عِنْدَ الصَّخْرَةِ وَضَعَا رُءُوسَهُمَا وَنَامَا فَأَنْسَلَّ الْحُوتُ مِنَ الْمِكْتَلِ ﴿فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا﴾ وَكَانَ لِمُوسَى وَفَتَاهُ عَجَبًا فَأَنْطَلَقَا بَقِيَّةَ لَيْلَتِهِمَا وَيَوْمَهُمَا فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ ﴿آتِنَا غَدَاءَنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا﴾ وَلَمْ يَجِدْ مُوسَى مَسًّا مِنَ النَّصَبِ حَتَّى جَاوَزَ الْمَكَانَ الَّذِي أُمِرَ بِهِ فَقَالَ لَهُ فَتَاهُ ﴿أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ﴾ قَالَ مُوسَى ﴿ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِي﴾ فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا فَلَمَّا أَتَتْهُمَا إِلَى الصَّخْرَةِ إِذَا رَجُلٌ مُسَجًى بِثَوْبٍ أَوْ قَالَ تَسَجًى بِثَوْبِهِ فَسَلَّمَ مُوسَى فَقَالَ الْخَضِرُ وَأَنْتَى بِأَرْضِكَ السَّلَامُ فَقَالَ أَنَا مُوسَى فَقَالَ مُوسَى بَنِي إِسْرَائِيلَ قَالَ نَعَمْ قَالَ ﴿هَلْ أَتَيْتُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَ رُشْدًا﴾ قَالَ ﴿إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا﴾ يَا مُوسَى إِنِّي عَلَى عِلْمٍ مِنَ اللَّهِ عِلْمَنِيهِ لَا تُعَلِّمُهُ أَنتَ وَأَنْتَ عَلَى عِلْمٍ عِلْمَكَهُ لَا أَعْلَمُهُ ﴿قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا﴾ فَأَنْطَلَقَا يَمْشِيَانِ عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ لَيْسَ لَهُمَا سَفِينَةٌ فَمَرَّتْ بِهِمَا سَفِينَةٌ فَكَلَّمُوهُمْ أَنْ يَحْمِلُوهُمَا فَعَرَفَ الْخَضِرُ فَحَمَلُوهُمَا بِغَيْرِ تَوَلٍّ فَجَاءَ عُصْفُورٌ فَوَقَعَ عَلَى حَرْفِ السَّفِينَةِ فَتَقَرَّرَ نَقْرَةً أَوْ تَقَرَّرَتَيْنِ فِي الْبَحْرِ فَقَالَ الْخَضِرُ يَا مُوسَى مَا تَقْصُ عِلْمِي وَعِلْمُكَ مِنْ عِلْمِ اللَّهِ إِلَّا كَنَقْرَةٍ هَذَا الْعُصْفُورُ فِي الْبَحْرِ فَعَمِدَ الْخَضِرُ إِلَى لَوْحٍ مِنَ السَّفِينَةِ فَتَرَعَهُ فَقَالَ مُوسَى قَوْمٌ حَمَلُونَا بِغَيْرِ تَوَلٍّ عَمِدْتَ إِلَى سَفِينَتِهِمْ فَخَرَقَتْهَا لِتَغْرُقَ أَهْلَهَا ﴿قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا ﴿فَكَانَتْ الْأُولَى مِنْ مُوسَى نَسِيَانًا فَأَنْطَلَقَا إِذَا غُلَامٌ يَلْعَبُ مَعَ الْغُلَمَانِ فَأَخَذَ الْخَضِرُ بِرَأْسِهِ مِنْ أَعْلَاهُ فَأَقْلَعَ رَأْسَهُ بِيَدِهِ فَقَالَ مُوسَى ﴿أَقْلَعْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ﴾ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿قَالَ ابْنُ عُسَيْنَةَ وَهَذَا أَوْ كَذُ﴾ فَأَنْطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّقُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقُضَ فَأَقَامَهُ ﴿قَالَ الْخَضِرُ بِيَدِهِ فَأَقَامَهُ فَقَالَ لَهُ مُوسَى ﴿لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا﴾ قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ ﴿قَالَ النَّبِيُّ ﷺ يَرْحَمُ اللَّهُ مُوسَى لَوَدِدْنَا لَوْ صَبَرَ حَتَّى يُقْصَ عَلَيْنَا مِنْ أَمْرِهِمَا ۞

& 102-) İbni Abbâs (r.a.) anlatır: "Übey b. Ka'b (r.a.), bize Hz. Peygamber (s.a.v.)'den şöyle hadis anlattı: **"Mûsâ Peygamber İsrailoğulları arasında hutbe vermek için ayağa kalktı, bu sırada kendisine: "İnsanların en bilgini kimdir?" diye soruldu o da: "Ben" dedi. Bunun üzerine Allah, bilgiyi kendisine göndermediğinden dolayı onu kınadı ve ona şöyle vahyetti: "İki denizin birleştiği yerde kullarımızdan bir kul vardır ki, o senden daha bilgilidir" Mûsâ: "Ey Rabb'im ona nasıl ulaşabilirim?" dedi. Kendisine: "Bir zenbil içerisine bir balık al ve taşı, balığı kaybettiğin zamanki yer işte orasıdır." denildi. Mûsâ yola çıktı, delikanlısı Yûşa b. Nûn'u da**

yanına aldı, zenbil içerisine bir balık alıp taşıdı. Sonunda bir kayaya varıp başlarını koyarak uyudular. Balık zenbilden çıkarak denizde yolunu buluverdi. Mûsâ ve delikanlısı için bu durum şaşılacak bir şey olmuştu. Her ikisi de (yola çıktıkları) günlerinin gecesinin geri kalanında yürüdüler. Sabah olunca Mûsâ delikanlısına: "Yemeğimizi getir, yolculuğumuzda yorulduk." dedi. -Mûsâ kendisine emredilen yeri geçene kadar yorgunluk duymamıştı.- Delikanlı: "Gördün mü, hani bir kayaya varmıştık ya işte ben orada balığı unuttum" dedi.

Mûsâ: "İşte aradığımız da buydu" dedi ve izlerine baka baka geri döndüler, kayaya vardıklarında baktılar ki elbiseye bürünmüş bir kimse var, veya elbisesine bürünen bir kimse (şeklinde dedi.) Mûsâ hemen selâm verdi. Hızır: "Senin toprağında bu selâm nasıl olur?" dedi: "Ben Mûsâ'yım" dedi: "İsrailoğullarının Mûsâ'sı mı?" dedi: "Evet, sana öğretilen rüşdten bana öğretmen üzere sana tâbi olabilir miyim?" dedi. Hızır: "Sen, benimle asla dayanamazsın. Ey Mûsâ! Ben, Allah'ın bana öğrettiği senin bilmediğin bir bilgi üzereyim. Sen de benim bilmediğim sana öğretilen bir bilgi üzeresin" dedi: "İnşallah beni sabırlı bulacaksın, sana hiçbir şeyde karşı gelmeyeceğim" dedi. Her ikisi sahilde yürüyerek oradan ayrıldılar, gemileri yoktu, derken bunlara bir gemi uğradı, hemen kendilerini de taşımaları için konuştular. Hızır tanınmıştı, bu nedenle ücretsiz olarak gemiye aldılar. Bu sırada bir serçe geldi, geminin kenarına konup denizden bir iki yudum aldı, Hızır: "Ey Mûsâ, benim bilgim ve senin bilgin Allah'ın bilgisinden ancak şu serçenin denizden aldığı yudum kadar eksiltebilir." derken Hızır gidip geminin tahtalarından bir tahtayı söktü. Mûsâ: "Adamlar bizi gemiye ücretsiz bindirdiler, sen de içindekiler batsın diye gemiyi deldin?" dedi. Hızır: "Ben sana, benimle dayanamazsın demedim mi?" dedi. Mûsâ: "Unuttuğumdan ötürü beni cezalandırma ve bu davranışından dolayı bana güçlük yükleme" dedi. -Bu, Mûsâ'nın ilk unutmasıydı- sonra yola devam ettiler, bu sırada çocuklarla birlikte oynayan bir çocuk gördüler. Hızır hemen yukarıdan kafasını tutup eliyle başını koparıverdi. Bunun üzerine Mûsâ: "Bir kısas olmadan suçsuz bir cana kıydın?" dedi. Hızır: "Ben sana, benimle dayanamazsın demedim mi?" dedi. -Bu, cevap öncekinden daha sert olmuştu- Yine yola devam ettiler sonunda bir şehir halkına vardılar ve onlardan yemek istediler, ama şehir halkı onları misafir kabul etmedi. Bu sırada yıkılmaya yüz tutmuş duvar gördüler. Hızır onu düzeltivermişti. Eliyle işaret edip düzeltivermişti. Mûsâ: "İsteseydin bundan dolayı ücret alabilirdin" dedi. Hızır: "İşte bu, benimle senin ayrılmamıza (sebeptir)" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah Mûsâ'ya merhamet etsin istedik ki keşke sabretseydi de bize (ilginç) işlerini anlatsaydı" buyurmuştur.

(Kur'ân-ı Kerim'de bu kıssa anlatılırken Hz. Mûsâ (a.s.)'ın karşılaştığı kişinin ismi bildirilmemektedir. Kur'ân-ı Kerim'in verdiği bilgiye göre Hızır (a.s.) yaptığı işlerin gerekçelerini şöyle sıralar:

«Gemi, denizde çalışan birkaç yoksula aitti. Onu kusurlu kılmak istedim, çünkü ötelerinde her gemiye el koyan bir hükümdar vardı.

Çocuğa gelince, onun anne ve babası inanmış kimselerdi. Çocuğun onları azdirmasından ve inkâra sürüklemesinden korkmuştuk. Rablerinin, daha temiz ve onlara daha çok merhamet eden birini vermesini istedik. Duvar ise şehirde iki yetim çocuğa aitti. Duvarın altında onların bir hazinesi vardı, babaları da iyi bir kimseydi. Rabb'in onların erginlik çağına ulaşmasını ve Rabb'inden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarmalarını istedi. Ben bunları kendiliğimden yapmadım. İşte dayanamadığım şeylerin yorumu budur.» (Kehf; 79-82)

Bu bilgilerden anladığımız, Allah'ın ilmi, insanların kavrayamayacağı kadar geniştir. Bizim beğenmediğimiz bazı şeylerin gerisinde nice incelikler vardır.

Hz. Mûsâ (a.s.) ile karşılaşması anlatılan Hızır (a.s.)'ın kim olduğu, hayâtı ve ölümü hakkında ne Kur'ân' da ne de sahih hadislerde ayrıntılı bir bilgi bulabiliyoruz. 1422. hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.): "**Hızır, bembeyaz çorak toprağa oturur, kalktığı anda hemen dalgalanan yeşillikler çıkardı, işte bundan dolayı kendisi Hızır (Yeşil) diye isimlendirilmiştir.**" buyurmuştur. (Buhârî, Enbiyâ: 27, Tirmizî, Tefsir: Kehf) Bu bilginin dışında Hızır (a.s.)'ın nesebi, kim olduğu, adı gibi benzeri hususlarda malumat veren haberler sıhhat bakımından güvenilir kaynaklarda geçmemektedir. Bu nedenle konu hakkında verilen bilgiler mesnetsiz olup bir efsaneden öteye gitmeyen bilgilerdir. Dini bir dayanağı olmayan bu tür hurafelere dikkat edilmelidir.

İslâm öncesi diğer din ve milletlerde de Hızır kıssasına benzer kıssaların bulunduğunu görmekteyiz. Bu kıssaların bazı bölümleri, bizdeki Hızır kıssasına benzemektedir. Söz gelimi İskender'in aşçısı Andreas'ın balığının dirilmesi, Yahudi efsanesindeki İlyas ve Yaşua ben Levi'nin seyahati gibi. (Bakınız, A. J. Wensinck İA Hızır md.) Bu kıssalarda anlatılanlar, Hızır'ın dışında başka kimseler olabileceği gibi bizdeki Hızır kıssasının asliyeti bozulmuş şekli de olabilir. Nitekim İslâm, bu tür asliyeti bozulmuş bilgileri düzelterek gerçeğini ortaya koymuştur. Bunların örneğini Yahudi ve Hristiyanlarda anlatılan peygamber kıssalarını Kur'ân-ı Kerim ve hadislerde anlatılanlarla karşılaştırdığımızda görebilmekteyiz.

Hızır konusundaki diğer bir husus ise şu anda kendisinin yaşayıp yaşamadığıdır. Genellikle sûfiler ile sûfîmeşrep âlimler Hızır'ın halen hayatta olduğunu söylerken, içlerinde İmam Buhârî'nin de bulunduğu İbrahim el-Harbî, İbni Hazm, Ebû Hayyân el-Endelûsî, İbni Cevzî, el-Munâvî, İbni Teymiye, İbni Kayyim el-Cevziyye, Ebû Bekir İbni Arabi ve Suyûtî gibi bir kısım âlimler artık Hızır'ın şu anda yaşamadığını söylemişlerdir. Kendileri bu görüşü söylerken âyete, hadise ve akli delillere dayanan bazı deliller getirirler. Bu delillerin bir kısmı şöyledir:

«Senden önce hiçbir beşere kalıcılık (ebedilik) vermedik.» (Enbiyâ: 34) Bu âyetten hareketle Hz. Peygamber (s.a.v.)'den önce yaşamış olanların kendisine ulaşamayacağı, dolayısıyla Hz. Mûsâ döneminde yaşamış olan Hızır'ın vefat etmiş olması gerektiği hükmüne varırlar.

"Bu geceden sonra yüzyılın başında bugün yeryüzünde olanlardan hiçbir kimse kalmayacak" (368. hadis) Buna göre eğer Hızır halen hayatta olsa bile yüzyıl sonra vefat etmesi gerekirdi.

"Benden sonra bir peygamber yoktur." (Fezâilü's-Sahâbe: 30)

Bu âlimlerin öne sürdüğü delillerden birisi de, Hızır (a.s.)'ın âhir zaman peygamberi Hz. Muhammed (a.s.) ile görüştüğünü belirten hiçbir sahih haberin bulunmamasıdır. Bu konuda elde mevcut haberler çok zayıf ve güven verecek derecede değildir. Bu haberlerin çelişkiler içermesi, söz konusu bilgilere güvenilmeyeceğini gösterir. Bu delil önemli bir husustur. Zira, hayatta olan Hızır (a.s.)'ın peygamberlerin sonuncusu ve bütün ilahi kitapların özünü içeren, kıyamete kadar bâkî bir kitabın tebliğcisi önemli bir şahsiyetle görüşmemiş olması düşünülemez.

Bunların getirdiği delillerin zahirine bakacak olursak Hızır'ın şu anda yaşamadığı anlaşılar. Bu arada başta tasavvuf erbabının ileri gelenleri olmak üzere pek çok kimse Hızır'la karşılaştıklarını söylemektedirler. Şu halde bu kimselerin, karşılaştığını söyledikleri kimdir? Gerçekten Hızır mı, yoksa Hızır'ın dışında başka bir insan, melek veya cin midir? Bu konuyu biraz sonra ele alıp inceleyeceğiz.

Hızır'ın bir peygamber mi yoksa bir veli mi olduğu tartışılmıştır. Ancak, onun bir peygamber olduğu görüşünün ağır bastığını görmekteyiz.

Bir başka görüşe göre o bir melektir. Geçmişte kabul görmediğinden dolayı üzerinde fazla durulmayan bu yaklaşımı günümüze Mevdûdî taşımıştır. Hızır'ın melek veya benzeri bir şey olabileceğini söyleyen Mevdûdî, onun kendi tarafından yapıldığını bildirdiği (Kehf: 82) bazı uygulamaları insanlar için gönderilen ilahi kanunlara ters düşmektedir, bu da onun insan dışındaki bir varlığın statüsüne uyduğunu gösterir, demektir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de meleklerden söz edilirken: **«...Onlar, Allah'ın emriyle hareket ederler...»** (Enbiyâ: 27) **«...Kendilerine emredileni yaparlar...»** (Tahrim: 6) diye nitelendirilmişlerdir. Mevdûdî bu konuda şöyle demektedir: "Hızır'ın insanlar için konulan ilahi kanunlarla sınırlı olmayan bir melek veya Allah'ın yaratıklarından başka biri olduğu sonucuna varırız. Çünkü bu tür emirler ancak meleklerle verilebilir. Onlar hiçbir kişisel güce sahip olmaksızın Allah'ın emirlerine itaat ederler, onların aksine insan, işlediği amel ilahi kanuna aykırı ise bunu ilham sonucu veya içgüdülerle istemeyerek işlemiş de olsa günaha girmiş olur. Çünkü insan, insan olması münasebetiyle ilahi kanuna uymak zorundadır. İlahi kanunda hiçbir kimsenin ilham yoluyla hikmeti bildirilse bile, işlediği haramın helâl sayılacağı bir açıklık yoktur. Bu ilke fıkıh âlimleri ve sûfî liderler tarafından tartışmasız kabul edilmiştir. İşte bu nedenle biz Hızır'ın bir melek veya insanın sorumlu olduğu kanunlardan azade bir yaratık olduğu sonucuna vardık. İbni Kesir' in Tefsirinde Maverdi'den rivayet edildiğine göre, bazı eski müfessirler ve Kur'an âlimleri de bu görüştedir." (Tefhimu'l-Kur-ân, III. 172 kısaltarak) Ancak açıklamasını yaptığımız hadisin baş tarafındaki bilgiler Hızır'ı melek kabul etmemize manidir. Çünkü "İnsanların en bilgini kimdir?" şeklindeki soruya Hz. Mûsâ'nın kendisini göstermesi üzerine Allah Hızır'ı bildirmiştir. Bundan Hızır'ın insan olduğunu söyleyebiliriz.

Allah Teâlâ'nın Kur'an-ı Kerim de **«Kullarımızdan bir kul ki, kendisine katımızdan rahmet verdik ve yanımızdan bir ilim öğrettik...»** (Kehf:65) diye tarif ettiği Hızır (a.s.) hakkında halk arasında âyet ve hadislerle dayanmayan pek çok efsaneler anlatılmaktadır. Hızır hakkında Kur'an-ı Kerim'deki Kehf: 60-82 âyetleri ile yukarıdaki hadiste anlatılan ve birbirinin benzeri olan bilgilerin dışında, bizi bağlayacak hiçbir kaynaktan bundan fazla sağlam bir bilgi bulmak hemen hemen mümkün değildir. Bu konuda Diyanet İslâm Ansiklopedisi "**Hızır**" maddesinde şu bilgiler verilir: "Güvenilir hadis kaynaklarında yer alan Hızır'la ilgili haberlerin, ana hatlarıyla Kur'an-ı Kerim'deki çerçeveyi korumakla birlikte yer yer orada bulunmayan ayrıntılar içerdiği de görülmektedir. Bu haberler içinde, Kur'an'daki bilgilere aykırı bir husus olmadığı gibi Hızır'ı tarihte yaşamış salih bir kişi konumundan çıkarıp onun varlığını günümüze kadar devam ettiren olağanüstü bir şahsiyet olduğuna dair bilgiler de bulunmamaktadır. Son dönem hadis kaynaklarıyla tarih ve tasavvuf kitaplarında Hızır'ın mitolojik bir kişiliğe büründürülerek tarihte uzun bir süre yaşayanlardan olduğu, kıyamete kadar da yaşamaya devam edeceği şeklinde bilgiler yer almaktadır. Başta Buhârî, İbrahim el-Harbî, Ebû Hayyân el-Endulûsî, İbnu'l-Cevzî, el-Munâvî, İbni Teymiye, Suyûtî olmak üzere birçok hadis ve tefsir âlimleri Hızır'ın hayatta olmadığını söylemiş; onun yaşadığına dair nakledilen haberler İbnu'l-Cevzî, Ali el-Kârî, Muhammed Derviş el-Hût gibi hadis tenkitçileri tarafından reddedilmiştir. İbnul-Kayyim el-Cevziyye de Hızır'ın hayatına dair nakledilmiş rivâyetlerin uydurma olduğunu ifade etmiştir. Hızır'ın hayatta olmadığını ileri sürenler onun öldüğüne dair Kur'an'a, sünnete ve akla dayanan çeşitli deliller zikretmişlerdir. İslâm âlimleri Hızır'ın peygamber, velî veya melek olduğu konusunda değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Elmalılı Muhammed Hamdi, sufiyye telakkisinin muhaddislerce sahih görülmemen bazı haberlere dayandığını belirtmekte, zahirî hayât açısından bakıldığında Hızır'ın yaşamadığını söyleyenlere ait görüşün daha güçlü olduğunda şüphe bulunmadığını ifade etmektedir. (Hak Dini Kur'an Dili, IV. 3256-3261) Mutasavvıflar genellikle Hızır'ın velî olduğunu kabul etmişler, onu melek veya peygamber olarak tanıtan rivâyetleri muteber saymamışlardır. Hızır'ın hayatta bulunduğunu söyleyen mutasavvıflar pek çok sûfî ve velînin,

hatta sıradan kişilerin onu gördüklerine, kendisinden öğüt ve dua aldıklarına, bazı durumlarda Hızır'ın onlara yol gösterdiğine, yardımcı olduğuna, ism-i azamı öğrettiğine dair birçok menkıbe rivâyet ederler. İbnü'l-Arabî'nin Abdürrezâk el-Kâşânî, Dâvûd-i Kayserî, Sadreddin Konevî gibi bazı takipçileri, Hızır'ı kıyâmete kadar yaşayacak bir şahıs olarak kabul eden inancın kesin olmadığını, Hızır'ı gördüğünü söyleyen kişinin gerçekte karşısında canlanan kendine ait bir vasfı gördüğünü düşünmüşlerdir. Buna göre aslında o kişinin gördüğü şey kendi ruhunun bir tezahürü veya Ruhulkudüs'tür. Ölümsüzlük hüviyeti verilen Hızır gerçek ve bağımsız bir varlık olmayıp onu görme ve onunla temas etme mânevî âlemde cereyan eder. Hızır'ın ruhanî ve semavi bir varlık (melek) olduğuna inananların görüşü de bu yorumu desteklemektedir." (DİA, Hızır maddesi)

Elmalılı Hamdi Yazır merhumun da işaret ettiği gibi, başta Kur'ân-ı Kerim ve hadislerden deliller getirerek Hızır (a.s.)'in binlerce yıl yaşamasının mümkün olamayacağını belirtenlerin delillerinin güçlü olmasında şüphe yoktur.

Ancak, Hızır (a.s.) ile görüştüklerini söyleyenleri de göz ardı etmemiz mümkün değildir. Bunların tümünün yalan söylemiş olmasını da düşünemeyiz. Bunlar arasında İslâm ümmeti içerisinde saygın yeri olanlar vardır. 916. hadiste (Buhârî, Fezâilü'l-Medîne: 9, Müslim, Fiten: 112) Deccâl'in Medine yakınlarına geldiğinde kendisine karşı çıkarak: "Rasûlullah (s.a.v.)'in bildirdiği Deccâl'in sen olduğuna şahitlik ederim." diyecek olan ve bu zamanda insanların en iyisi olduğu bildirilen zat hakkında, hadisi Müslim'den rivâyet eden ravi Ebû İshâk İbrahim b. Süfyân: "Bu kimsenin Hızır (a.s.) olduğu söylenir." demiştir. (Müslim, Fiten: 112) Şu anda Abdürrazâk'ın Musnef'inin içerisinde bulunan ve Kütüb-i Sîtte diye bilinen kitaplardan önceki ilk dönem hadis derlemelerinden sayılan, Ma'mer b. Râşid'in Câmiî'inde, Ma'mer b. Râşid bu hadisi getirdikten sonra: "Deccâl'in öldürüp dirilttiği bu kimsenin Hızır olduğu haberi bana ulaşmıştır." demektedir. (Musannef, XI. 393, Hadis no: 20824) Ma'mer b. Râşid, hicri 152 yılında vefat ettiğine göre, Hızır'ın, Deccâl'in çıkacağı zamanda hayâtta olacağı fikrinin hicri II. asrın başlarında mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Tasavvuf önderlerinin hayâtlarının anlatıldığı kitaplarda Hızır (a.s.) ile görüşenlerden bahsedilir. İbrahim b. Teymî'ye dua öğrettiği, Bişr Hafî'nin kendisiyle görüştüğü dua talep ettiği bildirilir, (İhyâ uûmîdîn, I. 978, IV. 64i) Abdurrahmân Câmi'nin Nefehâtü'l-Üns, isimli eserinde verdiği bilgiye göre, Hüsrev Dehlevî (s. 824) Sa'dî Şirazî (s. 816) Muhyiddin İbnü'l-Arabî (s. 758) Ebû Tâhir Kürd'ün (s. 412) Hızır (a.s.) ile görüştüğü anlatılır. Bunun dışında Feridüddin Attâr'ın Tezkiratü'l-Evliya, isimli eseri ile bu konudaki diğer eserlerde pek çok bilgiye rastlanır.

İmâm Rabbânî, Mektûbât'ının 282. mektubunda, kendisinin ruhani olarak Hızır ve İlyas ile görüştüğünü anlatır. Hızır kendisine şöyle demiştir: "Biz, ruhlar âlemindeyiz. Sübhan Hak, bizim ruhlarımıza üstün bir kudret ihsan eyledi. Öyle ki: istediğimiz şekle girebilir, cisimlerin suretlerini alabiliriz. Bundan sonra, o suret ve şekillerden, cismani hareket, sekenat, cesede bağlı ibadet ve taat olarak ne çıkarsa bunlardan çıkar." (Mektûbât-ı Rabbânî, II. 283, 282, mektup) 1888-1969 yıllarında Konya, Ladik'te yaşamış olan ve Konya bölgesinde "Ladikli Ahmed Ağa" diye bilinen ümmî bir zatın Hızır'la görüştüğü rivâyetleri bölgede yaygın olarak anlatılır. Ancak kendisi görüştüğü bu kimsenin Hızır olup olmadığını bilmediğini, ancak çok eski devirleri bildiğini, söylemiştir. (Mustafa Özdamar, Ladikli Ahmed Ağa, s. 169) Burada şu hususu belirtelim ki, Hızır'la karşılaşmaların anlatıldığı kıssaların bir kısmında karşılaşılının, incelemesini yaptığımız Hızır olduğu açık değildir. Kıssada "yaşlı bir kimse, bir adam" gibi ifadeler geçerken bu kıssaları anlatan üçüncü şahısların bunu Hızır olarak anlattıklarını görmekteyiz.

Hızır (a.s.)'ın şu anda hayâtta olamayacağını düşündüğümüzde -ki mevcut deliller bunu göstermektedir.- Acaba Hızır (a.s.)'i gördüğünü söyleyenler, gerçekte neyi görmüştür? Bu sorunun cevabı gören kişiye göre değişik olacaktır, zaten Hızır (a.s.)'in görülmesi de şahsidir. Buna göre Hızır (a.s.)'i görenler ya İbni Arabî ekolünün takipçilerinin söylediği gibi kendi ruhunun bir tezahürü veya çeşitli şekillerde insanlara görülebilen bir meleği görmektedirler. Bir diğer ihtimal ise bazı zayıf insanları saptırmak için cin ve şeytanın oyunudur. Nitekim yaşantısı pek de düzgün olmadığı halde kendilerine Hızır (a.s.)'in geldiğini veya Abdülkadir Geylânî gibi bazı şahsiyetlerle görüştüklerini belirten kimselerle karşılaşabiliyoruz, bazen bu kimselerin Hızır (a.s.)'in veya Abdülkadir Geylânî gibi şahsiyetlerin geldiğini söylediklerinde kâfir cin ve şeytanları rahatsız edecek Kur'ân-ı Kerim, ayetler ve dualar okunduğunda Hızır olduğu veya Abdülkadir Geylânî olduğu sanılan şeyin kaçıp gittiği anlatılmaktadır. Bu anlatılanlar tamamen şahsi gözlemler olduğundan dolayı fiziki ortamda ispatlanması mümkün olmayan şeylerdir.

Diğer taraftan Hızır (a.s.)'i gördüğünü söyleyenlerin gerçekte Hızır (a.s.)'i değil de çeşitli şekillerde bazı salih kimselere gözükten meleği görmüş olmaları da mümkündür. Zira insanlara gelen melek sadece Cebrail (a.s.) ile Azrail (a.s.) değildir. Allah Teâlâ sayısını sadece kendisinin bildiği nice melekler yaratmıştır. Bunlardan bir kısmı ise âdemoğlu ile görevli meleklerdir. Bu meleklerin kimisi ruh üflemele, cinsiyetini, kaderini yazmakla görevlidir. Kimisi yaptığı amelleri kayda geçirmekte, kimisi de hafaza melekleri de denilen ve Ra'd Suresi 11. âyetle, **"Muakkıbât"** diye belirtilen, insanın önünden ve arkasından Allah'ın emriyle onu koruyan meleklerdir. 1364. hadiste dağları kâfir Kureyş 'in başına yıkacak olan **"Dağların Meleği"** inden söz edilir. Bu bilgiden, kâinatın işleriyle görevli bir kısım meleklerin bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu kısımdan görevli bir meleğin veya meleklerin bazı salih kimselere yol göstermek veya bazı tavsiyelerde bulunmak için görünmesi de mümkündür. Nitekim ravilerinin güvenilir kimseler olduğu belirtilen bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: **"Hafaza meleklerinin dışında, yeryüzünde Allah'ın birtakım melekleri vardır. Ağaç yaprağından yere düşenleri yazarlar. Dolayısıyla, biriniz ıssız bir yerde/çölde yolunu kaybederse: "Ey Allah'ın kulları, bana yardım ediniz!" diye seslensin"** (Musannef, İbni Ebî Şeybe, VI. 91. Şuabü'l-İmân, Beyhakî, I. 183. Mecmau'z- Zevâid, X, 132, Taberânî'den)

Burada, meleklerin peygamberler dışındaki insanlara görünüp görünemeyeceği sorusu akla gelmektedir. Âlûsî merhum Bakara: 30. âyetinin tefsirinde melekleri incelerken şöyle demektedir: "...Melekler büyüklük ve şekilleri bakımından farklıdır. Onları asli şekliyle ancak kutsi nefis sahibi kâmil kimseler görebilir. Bazen de avam ile havasın aynı anda görebildikleri şekillerde görülebilir, onların gördükleri şekilde olabilirler." demektedir. (Rûhul-Meânî, I. 219)

Kur'ân-ı Kerim'de, insan suretine girmiş meleklerin peygamberlerin dışındaki bazı kimselere, hatta kâfirlere bile görüldüğü anlatılır. Hz. İbrahim (a.s.)'ın hanımı Sare, misafir olarak gelen insan şeklindeki melekleri görmüş ve onlarla konuşmuştur. (Bakınız, Hûd: 69-73) Lût (a.s.)'ın kavmini helâk için gelen melekler insan şeklinde gelmiş ve kâfir olan kavmi de bunları görmüştür. (Bakınız, Hicr: 61-73, Hûd: 77-81, Kamer: 37) Bâbil'deki "Hârût ve Mârût" isimli iki meleğin kendilerine indirilen bilgileri insanlara öğrettiği anlatılır. (Bakınız, Bakara: 102) Cebrail (a.s.), Meryem validemize insan şeklinde gelerek kendisiyle konuşmuştur. (Bakınız, Meryem: 17-21)

Bazı hadislerde de insan suretinde görülen meleklerden söz edilir. 1602. hadiste bildirildiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) Bedir Savaşı'nda: **"Şu, atının başından tutmuş, üzerinde harp silahları olan Cebrail'dir."** buyurarak Cebrail'i ashabına göstermiştir. 1514. hadiste verilen bilgiye göre, Cebrail (a.s.), yanında Ümmü Seleme var iken Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gelip konuşmuştur. Cebrail gittiğinde Hz. Peygamber (s.a.v.) Ümmü Seleme 'ye: **"Bu kimdi?"** demiş, o da: "Bu, Dıhye'dir." demiştir. Ümmü Seleme: "Allah'a yemin olsun ki, Allah'ın Peygamberi (s.a.v.)'in, Cebrail'in geldiğini haber verdiği hutbesini işitene kadar o gelenin Dıhye olduğunu sanıyordum." demiştir. Meşhur Cibril hadisinde görüldüğü üzere Cebrail (a.s.), insan şeklinde gelerek ashaba görünmüş, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e çeşitli Sorular sorarak ashaba dini öğretmiştir. (Müslim, İmân: 1, Ebû Dâvud, Sünne: 16, Tirmizî, İmân: 4, Neseî, İmân: 5, İbni Mâce, Mukaddime: 9) 1447. Hadiste İsrailoğullarından: Alacalı, kel ve kör olan üç kimseye meleğin gelmesi anlatılır. Başka bir hadiste Abdullah b. Mes'ûd (r.a.)'ın insan suretinde gördüğü meleklerden söz edilir. (Tirmizî, Emsâl: 1) M. Yusuf Kandehlevî'nin hazırladığı Hayâtü's-Sahâbe isimli çalışmasının son cildinde, bir kısım sahabenin melekleri görmesi, meleklerin onların imdadına yetişmesi anlatılır. Sahabeden, Ebû Ma'lâk (r.a.)'a gelerek canını kurtarması (İsâbe, VI. 182'den), Zeyd b. Harise (r.a.)'a gelerek canını kurtarması (İstiâb, 1. 548'den), İrbad b. Sâriye (r.a.)'a dua öğretmesi gibi. Bu bilgiler, darda kalanların imdadına yetiştiği bildirilen Hızır hakkındaki anlatılanlara benzemektedir. Yukarıda belirtildiği gibi bazı kimselere bu kabil meleklerin görülmesi bu kimselerin peygamber olmalarını gerektirmez. Zira peygamberlere gelen melek ayrı bir melektir.

Bazı kimselere böyle bir meleğin görünmesi mümkün olduğuna göre, Hızır (a.s.)'ı gördüğünü söyleyenlerin böyle bir şeyi görmüş olmaları mümkündür. Onların gördüm dedikleri belki böyle bir melek olabilir. Yahut İbni Arabî ekolünün takipçilerinin söylediği gibi bu kimseler kendi ruhunun bir tezahürünü görmektedirler. Bu şekildeki bir yaklaşım, Hızır (a.s.)'ı bir insan olarak düşündüklerinden dolayı bazı âyet ve hadislerle dayanarak kendisinin binlerce yıl yaşamasının mümkün olamayacağını, bu nedenle şu anda hayatta olmadığını ve kendisiyle görüşülemeyeceğini ileri süren âlimlerin itiraz noktaları bir bakıma ortadan kalkmış olacaktır. Belki de her iki görüşün arasını bu şekilde bulmak mümkün görünmektedir.

Ancak, bu husus istismar edilmemelidir. Hızır ile görüşme yaptığı iddiasıyla halkı peşinden koşturan sahtekârların bulunabileceğini, kendilerine değer vermeleri için ispatı hiçbir zaman mümkün olamayacak bir iddia ile halkı peşinden sürükleyebileceklerini unutmamalıyız.

Bu konudaki problemin önemli nedenlerinden birisi de Hızır ile görüştükleri söylenen kimselerin kendilerini gizlemeleridir. Bu kimselerle görüşme imkânı sağlansa kendilerinin hayâl mi, gerçek mi, ne gördüğünü belki anlayabiliriz. Ancak bu kimseler bunu bir sır gibi saklamakta yalnız kendilerini safıyane olarak tasdik edebilecekleri açılmaktadırlar. Öyle zannediyorum ki zamanımızda Hızır ile görüştüğünü söyleyen kimselerle görüşme yapıp ciddi bir çalışma yapılsa bunların bir kısmının cin ve şeytanın oyununa gelmiş kimseler olduğunu görebiliriz. Zira bu kimselerin bir kısmı doğru yolun trafik kuralları olan dini kuralları (şeriatı) iyi bilmemekte gerçekliği ispatlanamayan, izafi (göreceli) bilgiler vermektedirler. Bir kısmının, Hz. Mûsâ ve Hz. Hızır kıssasından hareketle zahir ilmi küçüksemesi hatta boş sayması kendilerini kualsız ve kaidesiz bir yola çekmekte, âdeta sonu gelmeyen bir uçuşta itmektedir.

Bir diğer husus da, halkın Hızır'ı bulabilirim hevesiyle dinin ve aklın kabul etmediği boş hayâller peşinde koşmalarıdır. "Darda kalmadıkça Hızır yetişmez." şeklindeki atasözünden de anlaşıldığı gibi genelde sıkıntı içerisinde olan kimselerin çıkış yolu bulabilmek ve içinde bulundukları durumu anlatabilmek için Hızır arama sevdasına kapıldığı görülebilir. Aslında böyle durumlarda Allah'a müracaat edip Ondandır yardım dilemek en isabetli yoldur. Allah'ın göklerde ve yerde orduları vardır. (Fetih: 4) Onun ordusunu Kendisinden başkası bilemez. (Müddessir: 31) Yukarıda getirdiğimiz hadiste: **"Hafaza meleklerinin dışında, yeryüzünde Allah'ın birtakım melekleri vardır. Ağaç yaprağından yere düşenleri yazarlar. Dolayısıyla, biriniz ıssız bir yerde/çölde yolunu kaybederse: "Ey Allah'ın kulları, bana yardım ediniz!" diye seslensin"** buyurulmuştu. Sıkıntılarımızı yerin ve göklerin Hâkimi Yüce Allah'a açarsak Kendisi bir şekilde bize yardımını gönderir. Onun görünmez orduları vardır. (Tevbe:40) Yukarıda bu şekilde görülmez ordularla ashabın imdadına yetişildiğini görmüştük. Biz de samimi olarak içimizi Allah'a açarsak elbet bize imdadını gönderir.

Diğer taraftan yaşantıları İslâm esaslarına göre pek tutarlı olmayan birtakım kimselerin Hızır diye gördükleri de iki şekilde anlaşılabilir: Bunlara görünen şey gerçek ve sözü edilen manevi şahsiyet olabilir. Bu kimselerin salih bir kimse olduğundan değil, bunları doğru yola sevk etmek ve ikazda bulunmak için gelmiş olabilir. Ya da zaten yaşantıları düzgün olmadığından kâfir cin ve şeytanların oyununa gelmiş olabilir. Buna göre, Hızır diye gördükleri şey onları yoldan çıkarmak için gelen şeytan veya kâfir cin olabilir. Bu nedenle kâfir cin ve şeytanların oyununa gelmemek için dikkatli olmalı, Hızır ve benzeri görüntülerin bizi saptırmak için bir oyun olabileceğini de unutmamalıyız.

Bu konuyu bir hususu belirterek noktalamak istiyoruz. Hızır mı üstün / daha bilgili yoksa Mûsâ mı, şeklinde veya şeriat mı önde hakikat mi, şeklinde bir soruyla bahis açılıp Hz. Mûsâ ve Hz. Hızır kıssasından hareketle Hızır'ın Mûsâ (a.s.)'dan daha bilgili olduğunu savunanlar olmuştur. Sadece bir iki husus üzerindeki üstünlükten hareketle böyle bir hükme varmak kanaatimce tutarlı değildir. Hz. Mûsâ ile Hz. Hızır'ın ihtisasları bir diğer değişle bilgileri farklı yöndedir. Nitekim Hz. Hızır bunu: **"Ey Mûsâ ben, Allah'ın bana**

öğrettiği, senin bilmediğin bir bilgi üzereyim, sen de benim bilmediğim, sana öğretilen bir bilgi üzeresin," diyerek belirtmişti. Bir kimsenin ihtisası olmadığı bir konuyu bilmemesi karşısındakinden bilgisiz olduğunu göstermez. Bir kara kuvvetleri komutanı düşünelim, bu komutanın ihtisası olmadığı uçağın motorunun bir parçası konusundaki bilgisi, belki kendisinden çok aşağı bir rütbedeki bir hava subayı kadar olmayabilir, hatta bu konuyu hiç bilmeyebilir. Bu durum komutanın o subaydan aşağı olduğunu, subayın komutandan üstün olduğunu göstermez. Bu konudaki değerlendirme genel bilgi ve tecrübelerle göre yapılır. Hz. Mûsâ ile Hz. Hızır arasındaki mukayeseyi de böyle değerlendirmeliyiz. Mûsâ (a.s.)'ın Hızır'dan üstün olduğu konusunda şüpheye yer vermeyecek bir delilimiz vardır, o da Hz. Mûsâ'nın bir peygamber hem de peygamberliğin bir üst mertebesi sayılan ululazim bir peygamber olmasıdır. Hâlbuki Hz. Hızır'ın peygamber olup olmadığı bile belli değildir. Peygamber bile olsa ululazim peygamber değildir. Sadece bu nokta bile bu konuda bize yeterlidir.)

۱۰۳ عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْقِتَالُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِنْ أَحَدُنَا يُقَاتِلُ غَضَبًا وَيُقَاتِلُ حَمِيَّةً فَرَفَعَ إِلَيْهِ فَقَالَ مَنْ قَاتِلٌ لَتَكُونَ كَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ ❁

& 103-) Ebû Mûsâ (r.a.): "Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bir adam geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, Allah yolunda cihad nedir? Çünkü kimimiz öfkesinden, kimimiz de kavminin haysiyetini korumak için savaşıyor" dedi. Rasûlullah (s.a.v.): **"Kim Allah'ın sözünün en yüce olması için savaşırsa işte bu kimse, Allah Azze ve Celle yolundaki olur"** buyurdu." demiştir.

(Hadisin bir benzeri olan 1217. hadise bakınız.)

۱۰۴ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ بَيْنَا أَنَا أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي خَرْبِ الْمَدِينَةِ وَهُوَ يَتَوَكَّأُ عَلَى عَصِيٍّ مَعَهُ فَمَرَّ بِنَفَرٍ مِنَ الْيَهُودِ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ سَلُّوهُ عَنِ الرُّوحِ وَقَالَ بَعْضُهُمْ لَا تَسْأَلُوهُ لَا يَجِيءُ فِيهِ بِشْيٌ تَكْرَهُونَهُ فَقَالَ بَعْضُهُمْ لَنَسْأَلَنَّهُ فَقَامَ رَجُلٌ مِنْهُمْ فَقَالَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ مَا الرُّوحُ فَسَكَتَ فَقُلْتُ إِنَّهُ يُوحَى إِلَيْهِ فَقُمْتُ فَلَمَّا انْجَلَى عَنْهُ قَالَ «وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتُوا مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا» ❁

& 104-) İbni Mes'ûd (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile birlikte Medine'nin terk edilmiş harabelerinde yürüyordum. Kendisi de hurma çubuğundan bir asaya dayanıyordu. Yahudilerden bir topluluğa uğradı. Birbirlerine: "Ona ruhu sorun!" dediler. Bir kısmı da: "Ona soru sormayın, içerisinde sevmeyeceğiniz bir şey getirmesin" dedi. Bazıları da: "Mutlaka ona soru soracağız" dedi. Bunun üzerine onlardan birisi kalktı ve: "Ey Ebû Kasım, ruh nedir" dedi. Bunun üzerine bir müddet sustu ben, kendisine vahiy iniyor dedim ve ayağa kalktım. Vahiy durumu kendisinden geçtikten sonra: **«Sana ruhtan soruyorlar: "Ruh, Rabb'im'in işindendir, size bilgiden çok azı verildi" de»** (İsrâ; 85) buyurdu."

(Hz. Peygamber (s.a.v.)'e çeşitli defalar soru sorarak kendisini imtihan etmişlerdir. Bunlardan bir tanesi de 1399. hadiste gelecek olan Abdullah b. Selâm (r.a.)'ın soru sormasıdır. Abdullah (r.a.) sorularına verilen cevap üzerine Müslüman olmuştur.)

۱۰۵ عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَمُعَاذُ رَدِيفُهُ عَلَى الرَّحْلِ قَالَ يَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ قَالَ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ قَالَ يَا مُعَاذُ قَالَ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ ثَلَاثًا قَالَ مَا مِنْ أَحَدٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صِدْقًا مِنْ قَلْبِهِ إِلَّا حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَلَا أُخْبِرُ بِهِ النَّاسَ فَيَسْتَبْشِرُوا قَالَ إِذَا يَتَكَلَّمُوا وَأُخْبِرَ بِهَا مُعَاذٌ عِنْدَ مَوْتِهِ تَأْتُمًا ❁

& 105-) Enes (r.a.) anlatır: "Hz. Peygamber (s.a.v.) terkisinde, Muâz (r.a.) ile birlikte devenin üzerinde bulunuyordum: **"Ey Cebel oğlu Muâz"** buyurdu. O da: "Buyur, emret Ey Allah'ın Rasûlü" dedi: **"Ey Muâz"** dedi. O da üç defa: "Buyur emret Ey Allah'ın Rasûlü" dedi: **"Sadakatle içten gelerek Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammedin Allah'ın elçisi olduğuna şahitlik edip de Allah'ın cehennemi kendisine haram kılmadığı hiçbir kimse yoktur."**

buyurdu. Muâz: "Ey Allah'ın Rasûlü, bunu halka bildirsem de sevinseler?" dedi. Rasûlüllah: **"O zaman buna güvenip kalırlar"** buyurdu. Muâz (r.a.) bu bilgiyi tebliğ görevini yapmama günahından dolayı vefat edeceği sırada bildirmiştir."

(Hadisin bir benzeri olan 1237. hadise bakınız. Kelime-i Şehadet getiren kimseye cehennem 'in haram kılınması 270 ve 2094, hadislerde de bildirilmiştir. Bu konu hakkında 270. hadisin açıklamasına bakınız.)

١٠٦ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ جَاءَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ فَهَلْ عَلَى الْمَرْأَةِ مِنْ غُسْلِ إِذَا احْتَلَمَتْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا رَأَتْ الْمَاءَ فَعَطَّتْ أُمُّ سَلَمَةَ تَغْنِي وَجْهَهَا وَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَتَحْتَلِمُ الْمَرْأَةُ قَالَ نَعَمْ تَرَبَّتْ يَمِينُكَ فِيمَ يُشَبِّهُهَا وَلَدَهَا

{&} 106-) Ümmü Seleme (r.a.) anlatır: "Ümmü Süleym, Rasûlüllah (s.a.v.)'e geldi ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, şüphesiz Allah hakikati söylemekten hayâ etmez, acaba rüyada bir kadın ihtilam olsa gusül gerekir mi?" dedi: **"Suyu (meniye) görürse"** buyurdu. -Hadisi anlatan bu sırada Ümmü Seleme (utancından) yüzünü örttü, demiştir- Ümmü Süleym: "Ey Allah'ın Rasûlü, kadından da meni gelir mi?" dedi, o da: **"Hay Allah hayrını versin evet, öyle olmasaydı çocuğu kendisine ne ile benzeyecekti?"** buyurdu.

(Çocuğun anne ve babasına benzemedeki kadının etkisi konusunda 1399. hadisin açıklamasına bakınız.)

١٠٧ عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ كُنْتُ رَجُلًا مَذَّاءً فَأَمَرْتُ الْمُقَدَّادَ بْنَ الْأَسْوَدِ أَنْ يَسْأَلَ النَّبِيَّ ﷺ فَسَأَلَهُ فَقَالَ فِيهِ الْوُضُوءُ

{&} 107-) Hz. Ali (r.a.): "Ben, mezi akıntısı çok olan birisiydim. Mikdâd'a bunu Rasûlüllah (s.a.v.)'e sormasını söyledim. O da sordu: **"Bunda namaz abdesti alması gerekir"** buyurdu." demiştir.

١٠٨ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَجُلًا قَامَ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مِنْ أَيْنَ تَأْمُرُنَا أَنْ نُهْرَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَهْلُ أَهْلُ الْمَدِينَةِ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ وَيَهْلُ أَهْلُ الشَّامِ مِنَ الْجُحْفَةِ وَيَهْلُ أَهْلُ نَجْدٍ مِنْ قَرْنٍ وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ وَيَزْعُمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَيَهْلُ أَهْلُ الْيَمَنِ مِنْ يَلَمَلَمَ وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ لَمْ أَفْقَهُ هَذِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

108-) Abdullah b. Ömer (r.a.) anlatır: "Bir adam mescidde ayağa kalktı ve: "Ey Allah'ın Rasûlü, nerede ihrama girmemizi emredersin?" dedi. Rasûlüllah (s.a.v.): **"Medine halkı Zü'l-Huleyfe mevkisinde ihrama girer, Şam halkı Cuhfe mevkisinde ihrama girer, Necd halkı da Karn mevkisinde ihrama girer"** buyurdu."

Abdullah b. Ömer (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.)'in: **"Yemen halkı Yelemlem mevkisinde ihrama girer"** buyurduğunu söylüyorlar, ben bunu bilmiyorum" derdi.

(Hadisin değişik bir benzeri 774. hadiste gelecektir. Buhârî'nin hadisi bu bölümde getirmesindeki maksadı, mescidde ilim öğrenmeye işaret etmesinden dolayıdır.)

١٠٩ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَهُ مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ فَقَالَ لَا يَلْبَسُ الْقَمِيصَ وَلَا الْعِمَامَةَ وَلَا السَّرَاوِيلَ وَلَا الْبُرُتْسَ وَلَا ثَوْبًا مَسَّهُ الْوَرَسُ أَوْ الزَّعْفَرَانُ فَإِنْ لَمْ يَجِدِ التَّغْلِينَ فَلْيَلْبَسِ الْخُفَيْنِ وَلْيَقْطَعْهُمَا حَتَّى يَكُونَا تَحْتَ الْكَعْبَيْنِ

{•} 109-) Abdullah b. Ömer (r.a.)'dan. Bir adam Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ihram'a giren kimsenin ne giyeceğini sormuştu: **"Ne bornoz türü başlıklı elbise, ne don-şalvar, ne sarık ne gömlek, ne vers (sarı renk veren bitki) ve"**

za'feranla boyanmış bir elbise giyer. Arkası açık terlik türü bir şey giyer, bulamaz ise etrafı kapalı mest türü ayakkabı giysin ama topukların altına kadar kessin " buyurdu.

